



Archeologienota

Kortemark, Hazewindstraat

Deel 1: Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Kortemark, Hazewindstraat.

Auteur

Nikki Zwitter

Erkende archeoloog

BAAC Vlaanderen bvba
OE/ERK/Archeoloog/2015/00020

BAAC-Projectnummer

2021-0170

Plaats en datum

Gent, 23 december 2020

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 1651
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

KBR

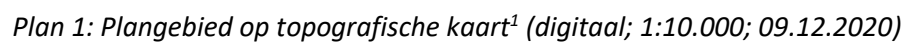
Inhoud

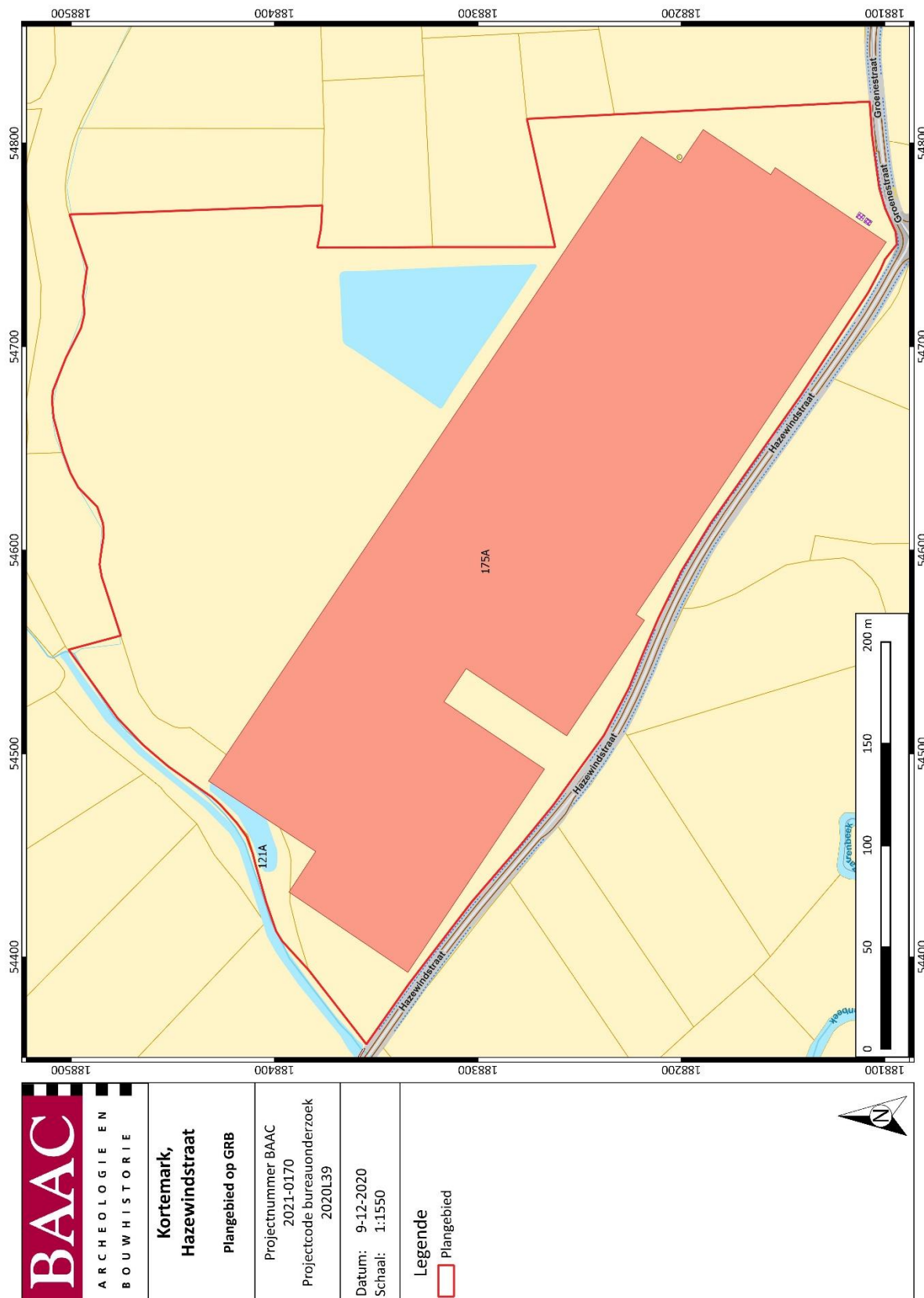
1	Beschrijvend gedeelte.....	1
1.1	Administratieve gegevens	1
1.2	Juridisch kader en onderzoekstraject	4
1.3	Aanleiding	4
1.4	Huidige situatie en geplande werken	5
1.4.1	Huidige situatie	5
1.4.2	Bodem- en archeologisch onderzoek AN ID 9535 N ID 10670 N 911	5
1.4.3	Geplande werken en bodemingrepen	9
1.5	Randvoorwaarden	9
2	Bureauonderzoek	14
2.1	Werkwijze en strategie	14
2.1.1	Onderzoeksdoelstelling	14
2.1.2	Onderzoeksvragen	14
2.1.3	Methoden en technieken	14
2.2	Assessment	16
2.2.1	Landschappelijk kader	16
2.2.2	Historisch kader	23
2.2.3	Cartografische bronnen	25
2.2.4	Orthofotografische bronnen	28
2.2.5	Archeologisch kader	31
2.2.6	WOI-onderzoek.....	36
2.3	Synthese onderzoeksresultaten.....	37
2.3.1	Datering en interpretatie onderzoeksterrein	37
2.3.2	Archeologische verwachting.....	37
2.3.3	Syntheseplan	37
2.4	Besluit.....	39
2.4.1	Potentieel op kennisvermeerdering	39
2.4.2	Afweging noodzaak verder vooronderzoek.....	39
2.4.3	Keuze onderzoeksmethode	40
2.4.4	Afbakening onderzoeksterrein	41
3	Samenvatting.....	43
4	Lijsten.....	44
4.1	Figurenlijst.....	44
4.2	Plannenlijst.....	44
4.3	Tabellenlijst	44
5	Bibliografie	45

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Kortemark, Hazewindstraat		
Ligging	Hazewindstraat 10, gemeente Kortemark, provincie West-Vlaanderen		
Kadaster	Gemeente Kortemark, Afdeling 2, Sectie E, Percelen 175A en 121A		
Coördinaten	Noordwest:	x: 54551.90	y: 188498.97
	Noordoost:	x: 54764.44	y: 188498.97
	Zuidwest:	x: 54357.75	y: 188353.36
	Zuidoost:	x: 54820.03	y: 188106.36
Oppervlakte plangebied	107.440 m ²		
Oppervlakte geplande ingrepen	19.700 m ²		
Kartering gewestplan	0900 agrarische gebied		
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2021-0170		
Bureauonderzoek	Projectcode	2020L39	
	Erkende archeoloog	BAAC Vlaanderen bvba OE/ERK/Archeoloog/2015/00020	
	Betrokken actoren	Nikki Zwitser (archeoloog)	

¹ AGIV 2020h



Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)² (digitaal; 1:250; 09.12.2020)

² AGIV 2020b

Het plangebied van deze archeologienota is gelijk aan het plangebied van de archeologienota Kortemark Hazewindstraat met ID 9535³ opgesteld door BAAC Vlaanderen. Deze archeologienota wordt opgemaakt voor nieuwe werken binnen hetzelfde plangebied en betreft een nieuwe vergunningsaanvraag. Het landschappelijke, historische en archeologische assessment is grotendeels ongewijzigd ten opzichte van de archeologienota met ID 9535⁴.

1.2 Juridisch kader en onderzoektraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving. Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk 4.0.

1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een aanvraag bij een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een nieuwbouw gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de aanleg van een nieuwe serre) die qua omvang een directe bedreiging

³ Massagé et al. 2018

⁴ Massagé et al. 2018

kunnen betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Kortemark, Hazewindstraat* bedraagt ca. 107.440 m², de geplande bodemingrepen hebben een oppervlakte van 19.700 m². Het plangebied valt buiten een beschermde archeologische site, ligt niet in een archeologisch vastgestelde zone en komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie).⁵ Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving geen waarden voor 'beschermd onroerend erfgoed' opgenomen in het Geoportaal.,

Aangezien het plangebied in een agrarisch gebied ligt, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen, waarop de vergunning betrekking heeft 107.440 m² bedraagt en de totale oppervlakte van de bodemingreep 5.000 m² of meer bedraagt, namelijk ca. 19.700 m², is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze archeologienota, waarvan akte genomen door het agentschap Onroerend Erfgoed, wordt bij de omgevingsvergunningsaanvraag gevoegd.

1.4 Huidige situatie en geplande werken

1.4.1 Huidige situatie

Het plangebied grenst ten zuiden aan de Hazewindstraat en ten zuidoosten aan de Groenestraat. Ten westen wordt het plangebied begrensd door een vertakking van de Zarrebeek.

Op Plan 3 is zichtbaar dat het plangebied grotendeels is ingenomen door serres. De serres liggen aan de Hazewindstraat. De serre in het zuidoosten van het projectgebied ligt aan een toegangsweg van beton die aansluit op de Groenestraat. Achter deze serre bevindt zich een hemelwaterput. Aan de noordelijke zijde van de meest oostelijke serre bevinden zich twee buffervaten voor warmte opslag. Aan de noordzijde van de serres bevinden zich twee foliebassins. Het overige gedeelte van het projectgebied wordt gebruikt als landbouwgrond.

1.4.2 Bodem- en archeologisch onderzoek AN ID 9535⁶ N ID 10670⁷ N 911⁸

In 2018 zijn vier landschappelijke en twee controleboringen boringen in kader van de archeologienota met ID 9535⁹ uitgevoerd. De landschappelijke boringen zijn geplaatst in het noordwestelijk deel van het plangebied en de twee controleboringen in het zuiden (Figuur 1). De boringen zijn handmatig uitgevoerd met een combiboor met een diameter van 7 cm. De boordiepte bedroeg 120 cm bij landschappelijke boringen.

De gedocumenteerde bodemopbouw was overal nogal gelijkaardig en verwees naar langdurige landbouwactiviteiten binnen het plangebied. Er werden nergens textuur B-horizonten aangetroffen. De plaatselijk waargenomen kleiige moedermateriaalhorizonten hadden eerder een lithologische dan een bodemkundige oorsprong en kunnen niet met klei-inspoeling gelinkt worden. Het ontstaan van een verwering Bw-horizont in boring 4 was waarschijnlijk ook met ploegen gelinkt, die voor betere verluchting van de dieper liggende pakketten zorgt en maakt dat de bodem beter penetreerbaar voor fauna is. De nogal ondiep gedocumenteerde zwakke roestvlekken bewezen de aanwezigheid van een ondiepe, tijdelijke grondwatertafel. De fasering van de bouwvoor was onduidelijk en werd vermoedelijk door bemesting veroorzaakt (plaggendecken). Het is mogelijk dat deze op andere locaties

⁵ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020.

⁶ Massagé et al. 2018

⁷ OVERMEIRE & CREUTZ 2019

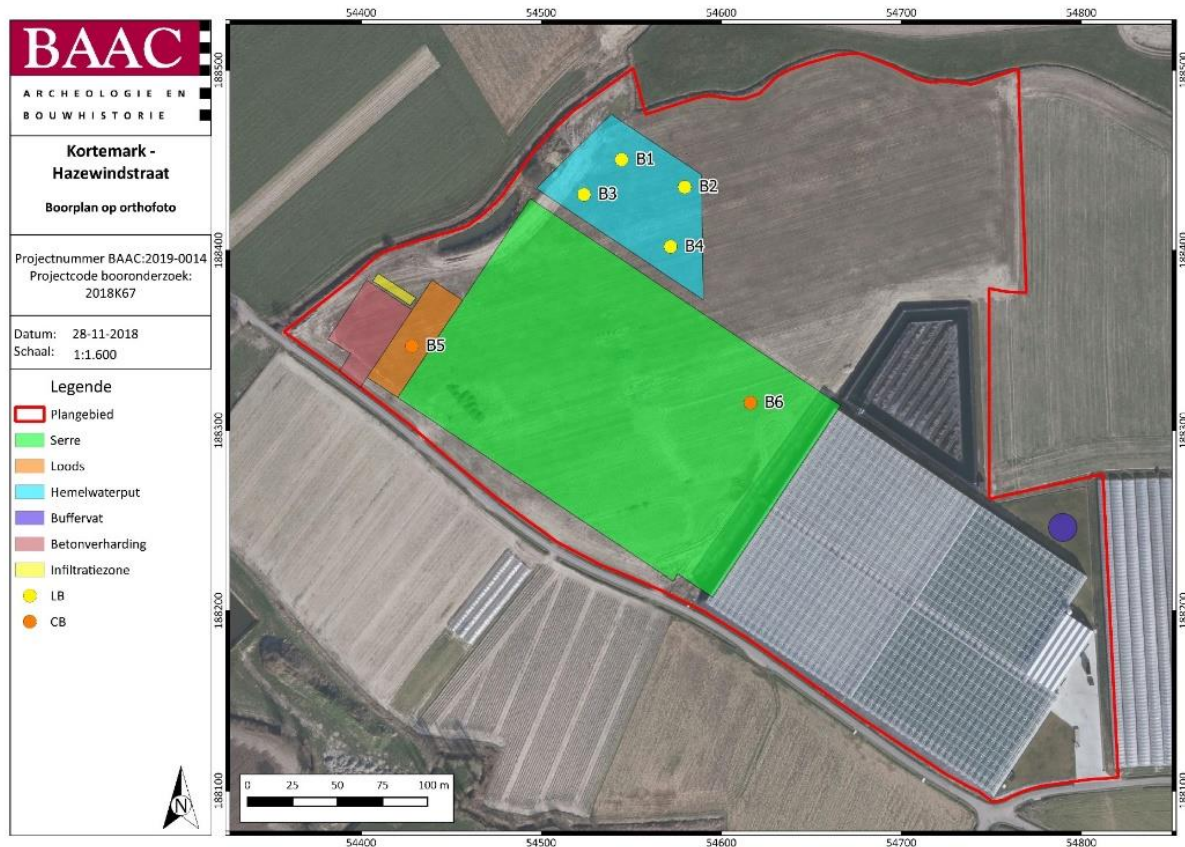
⁸ FREDRICK & VAN HOECKE 2019

⁹ Massagé et al. 2018

ook voorkomt, maar tijdens jaarlijkse ploegen vermengd werd en bijgevolg tegenwoordig niet meer goed herkenbaar is. Er kwamen geen archeologische sporen aan het licht bij de boringen. Het steentijdpotentieel was zeer laag en bijgevolg werd verder onderzoek d.m.v. proefsleuven geadviseerd.¹⁰

Na aanleiding van de resultaten van de landschappelijke boringen is in 2019 een proefsleuvenonderzoek in kader van de nota ID 10670¹¹ uitgevoerd ter hoogte van het westelijke bassin, waar de landschappelijke boringen waren gezet (Figuur 2). Tijdens dit onderzoek zijn archeologische sporen aangetroffen met een datering van de ijzertijd tot middeleeuwen. Het betrof hier vermoedelijk een erf. Uit het onderzoek bleek dat het archeologische niveau zich 30-50 cm onder het maaiveld bevond. Na dit onderzoek werd een opgraving geadviseerd.

De opgraving is in juni 2019 uitgevoerd door BAAC Vlaanderen (ID 911¹²). Bij deze opgraving werd een deel van een ijzertijdsite gevonden. Meerdere paalkuilen, greppels, grachten en beekdalen werden aangetroffen. Rondom het meest zuidelijke deel van de site werd een erfabakening rondom het meest gevonden met verschillende vierpalige bijgebouwen en enkele greppels.



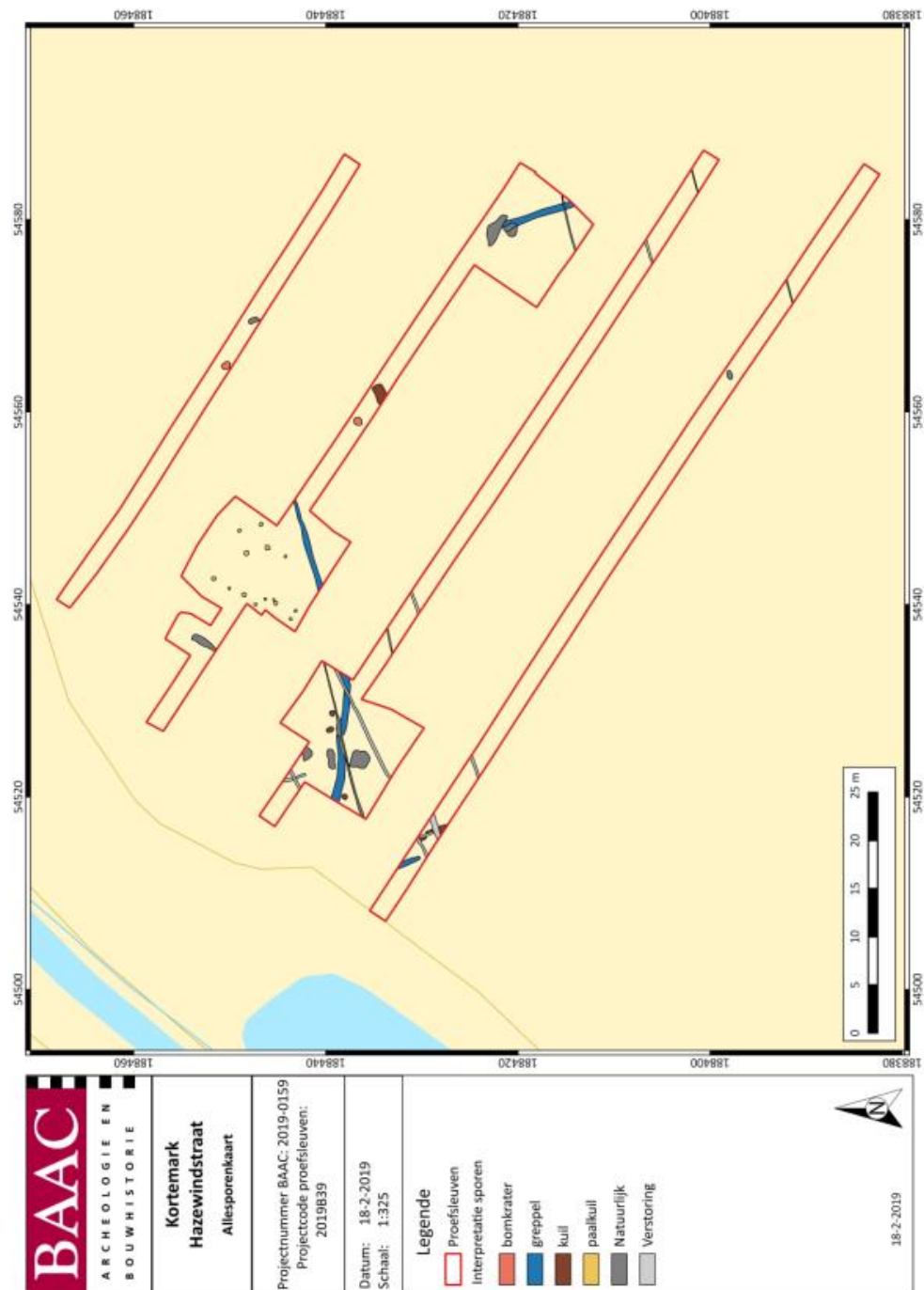
Figuur 1: Booronderzoek 2018 in het plangebied¹³

¹⁰ Massagé et al. 2018

¹¹ OVERMEIRE & CREUTZ 2019

¹² FREDRICK & VAN HOECKE 2019

¹³ Massagé et al. 2018



Figuur 2: Proefsleuven onderzoek allesporenkaart¹⁴

¹⁴ OVERMEIRE & CREUTZ 2019



Plan 3: Plangebied op orthofoto¹⁵ (digitaal; 1:1; 09.12.2020)

¹⁵ AGIV 2020e

1.4.3 Geplande werken en bodemingrepen

Algemeen

De opdrachtgever plant op het terrein een nieuwbouw. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden mogelijk vernietigd. De aard en omvang van de ingrepen worden hieronder beschreven.

Binnen het plangebied plant de initiatiefnemer de bouw van een nieuwe serre (Plan 4, Plan 5 en Figuur 3). De serre zal een oppervlakte hebben van 19.700 m². Het vloerniveau van de nieuwe serre wordt op 16,25 m +TAW voorzien.

Het terrein waar de nieuwe serre gebouwd zal worden zal voor ongeveer de helft opgehoogd en voor de helft afgegraven worden. Op Figuur 4 wordt benadrukt welk deel van het terrein wordt opgehoogd en welk wordt afgegraven, met bijhorende volumes en toekomstige TAW waarden. Op Figuur 5 is te zien wat het bestaand niveau is en welk het nieuwe niveau wordt. Het uit te graven volume (4915,10 m³) is bijna identiek aan het op te hogen volume (4916,10 m³).

In het oostelijk deel van de zone waar de nieuwe serre komt, zal de grond afgegraven worden. In de noordoostelijke hoek zal de afgravingsdiepte 0,55 m bedragen, in de zuidoostelijke hoek 1,22 m. Ongeveer centraal, aan de zuidkant, zal tussen 0,43 en 0,21 m afgegraven worden.

Het westelijke deel van het plangebied zal opgehoogd worden. In deze zone zal voorafgaand aan de ophoging **geen teelaarde** worden **afgegraven**. Er wordt in dit deel van het plangebied dan ook niet gegraven. Dit deel wordt onmiddellijk opgehoogd met de afgegraven grond van het oostelijke deel. Het niveau van het plangebied dient uiteindelijk gelijk te worden. In het zuidwesten zal de bodem met 0,86 m opgehoogd worden, in het noordwesten zal de bodem tussen 1,04 m en 1,62 m opgehoogd worden.

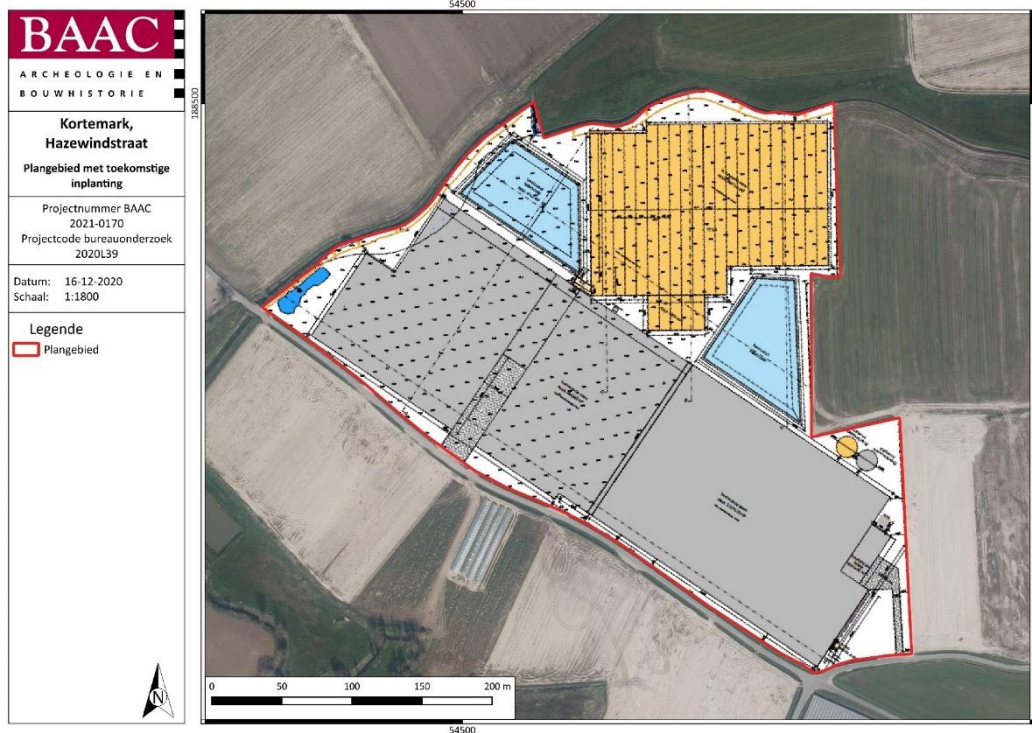
Impactanalyse

Door de geplande werken zullen verschillende ingrepen plaatsvinden met een mate van verstoring op de bodem. Een veiligheidsbuffer van ca. 20 cm wordt in acht genomen bij de impactanalyse. Enkel de ingrepen waarbij grond afgegraven zal worden, zullen de bodem verstoren en zijn potentieel destructief voor mogelijk aanwezig archeologisch erfgoed in het bodembestand.

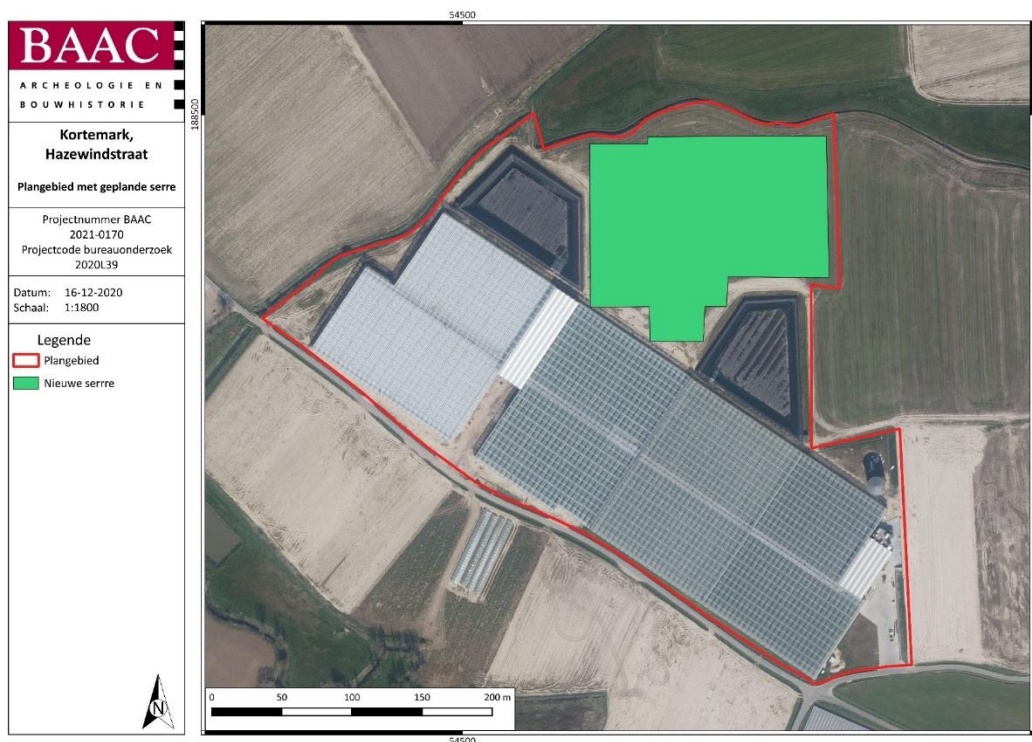
De afgravingsdieptes variëren van 0,213 m tot 1,221 m-mv in het oostelijk deel en betreft een oppervlakte van ca 8.940 m².

1.5 Randvoorwaarden

Vanwege het feit dat terreinen momenteel niet betreden kunnen worden in verband met gebruik, betreft het hier een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. Dit houdt in dat het vervolgonderzoek zoals gesteld in het programma van maatregelen op een later tijdstip, na het in vrijkomen van de terreinen.



Plan 4: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting¹⁶ op orthofoto¹⁷(digitaal; 1:1; 16.12.2020)



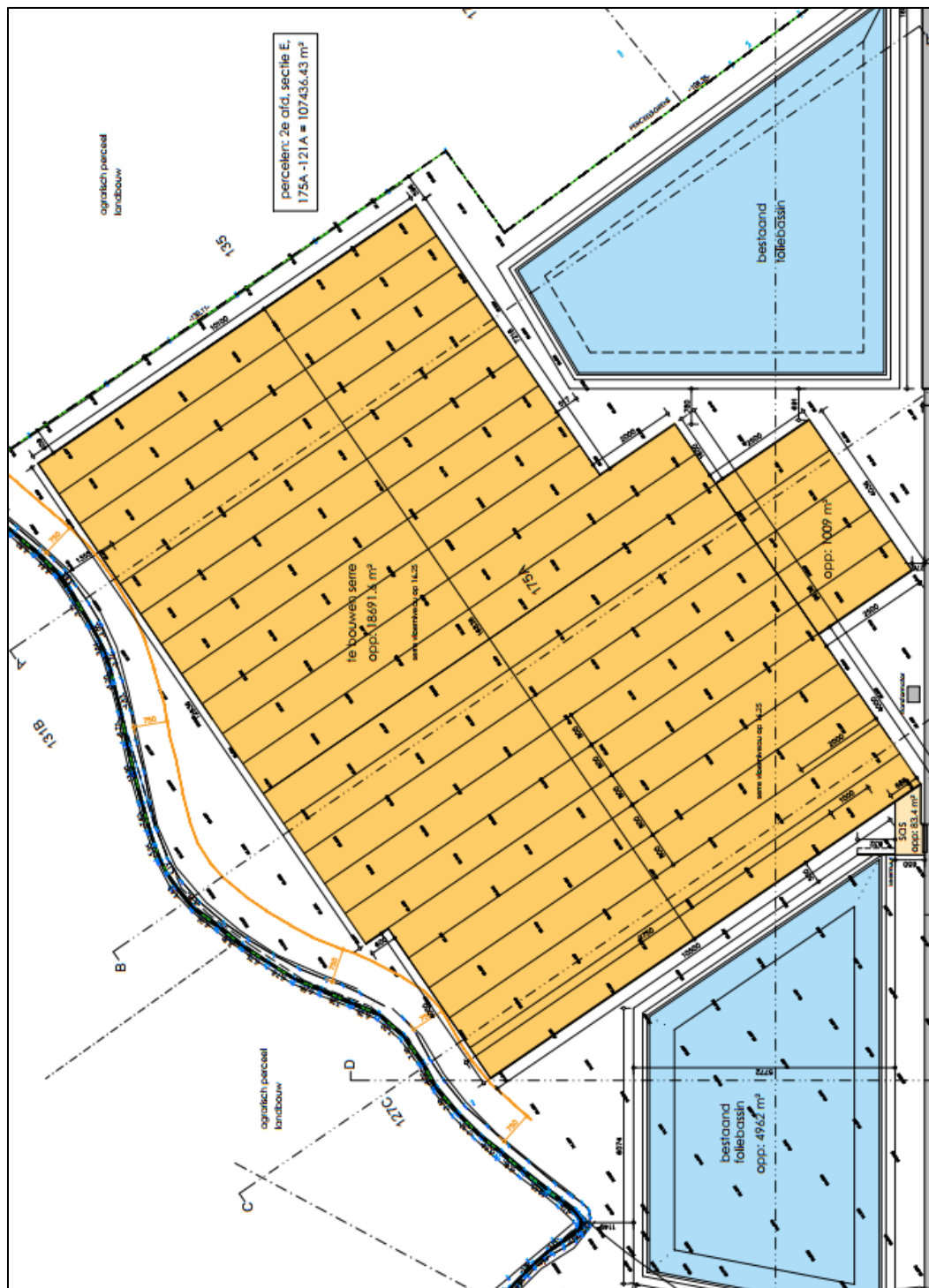
Plan 5: Plangebied met toekomstige serre¹⁸ op orthofoto¹⁹ (digitaal; 1:1; 16.12.2020)

¹⁶ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

¹⁷ AGIV 2020e

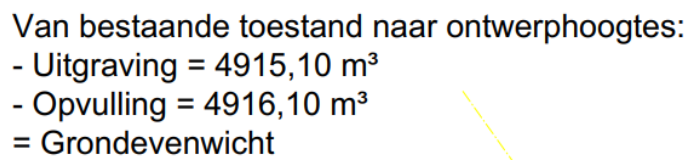
¹⁸ Plan aangebracht door initiatiefnemer

¹⁹ AGIV 2020e

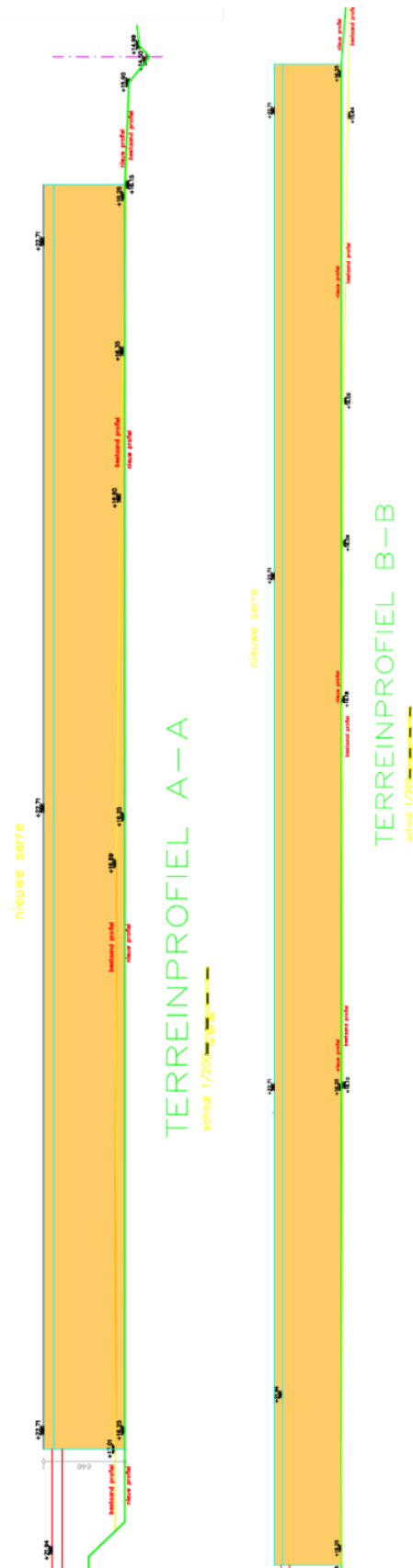


Figuur 3: inplantingsplan²⁰

²⁰ Plan aangebracht door initiatiefnemer.



²¹ Plan aangebracht door initiatiefnemer.



Figuur 5: Terreinprofielen A-A en B-B²² (gele lijn bestaand niveau, groene lijn toekomstig niveau)

²² Plan aangebracht door initiatiefnemer.

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze en strategie

2.1.1 Onderzoeksdoelstelling

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek, het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

2.1.2 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

2.1.3 Methoden en technieken

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken.

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Ferrariskaart
- Vandermaelenkaart
- Atlas der Buurtwegen
- Poppkaart

In de archeologienota (ID: 9535) werd informatie over WOI ingewonnen bij Dr. Birger Stichelbaut geciteerd. Deze informatie wordt in deze archeologienota geciteerd (Paragraaf 2.2.6)

2.2 Assessment

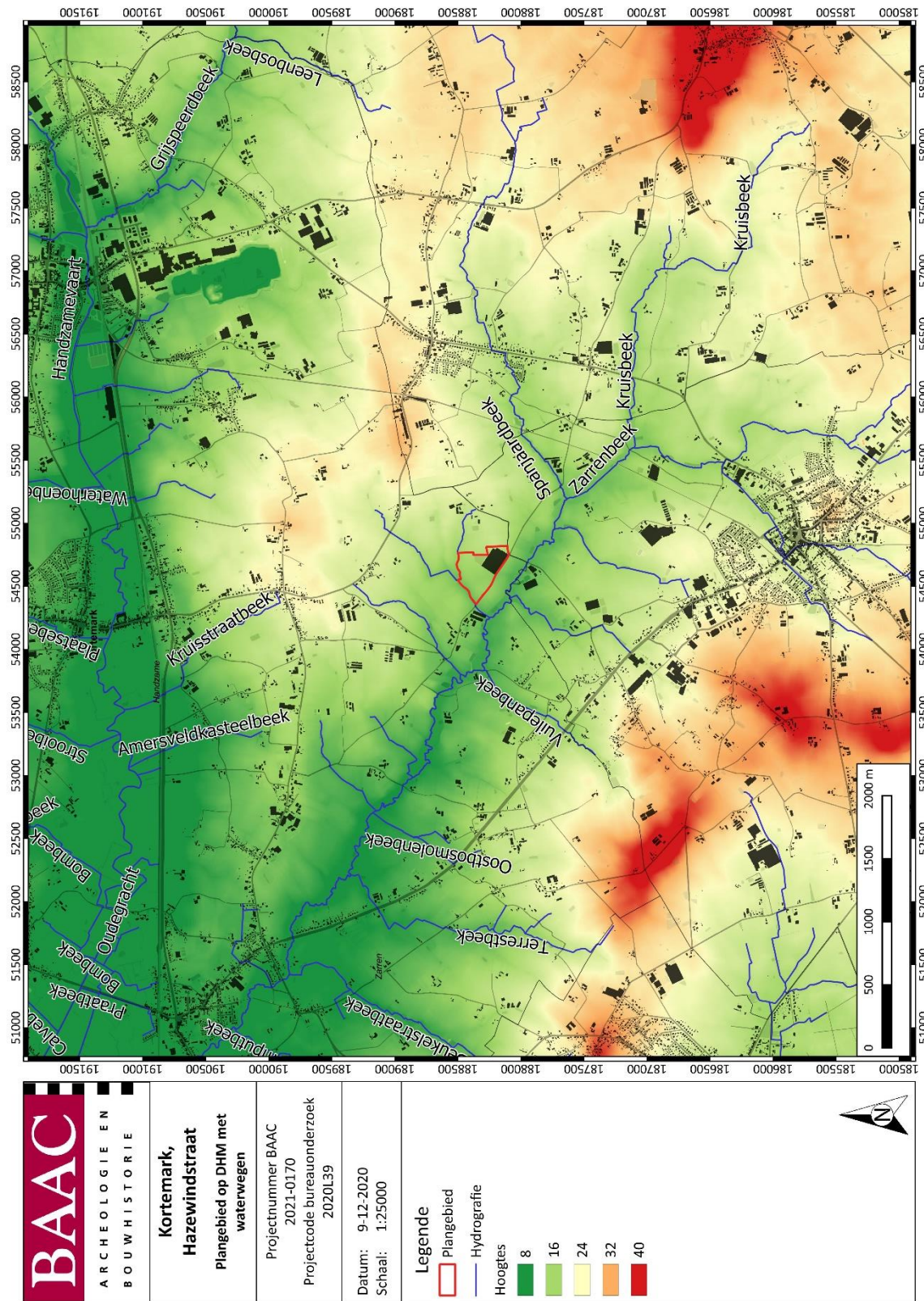
In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

2.2.1 Landschappelijk kader

Topografische situering

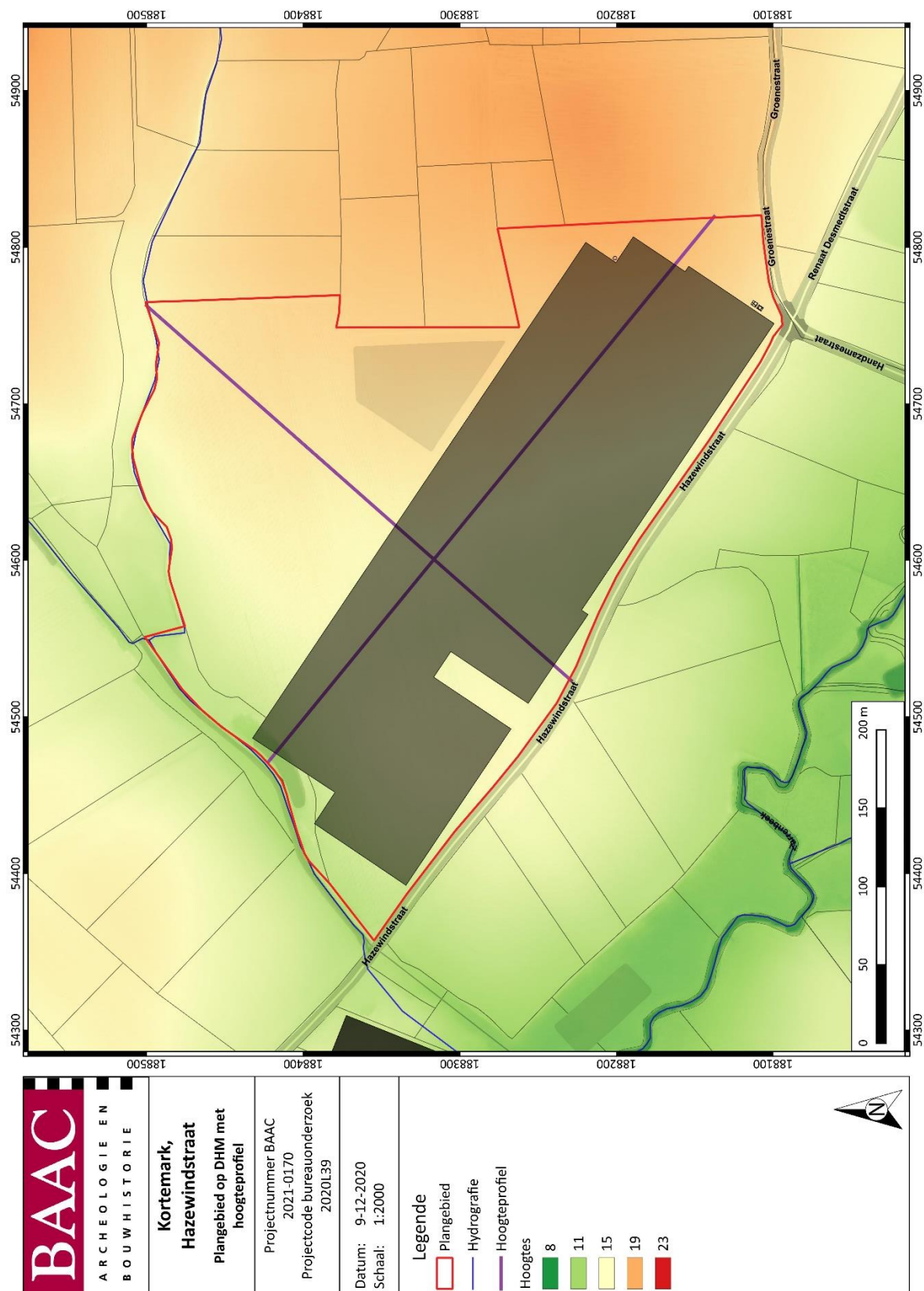
De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Plan 1 en Plan 2. Het plangebied Kortemark Hazewindstraat is gelegen in de gemeente Kortemark aan de Hazewindstraat in het zuiden en aan de Groenestraat in het zuidoosten. Het plangebied situeert zich circa 3 km ten zuidwesten van Kortemark, 2,5 km ten noorden van Staden en 1,7 km ten westen van Sint-Jozef. Aan de westelijke zijde wordt het plangebied begrensd door een vertakking van de Zarrenbeek. Momenteel wordt het plangebied ingenomen door een serre en agrarisch gebied. De omgeving van het projectgebied is voornamelijk agrarisch met veel landbouwgebied en (landbouw)bedrijven.

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) in een lagergelegen gebied, de vallei van de Zarrenbeek/Spanjaardbeek (aansluitend op de vallei van de Handzamevaart), waarbij het plangebied zich op een hoogte tussen 13,5 en 17 m + TAW bevindt. Op de hoogteprofielen is zichtbaar dat het gebied sterk afhelt naar het noorden en het westen toe.



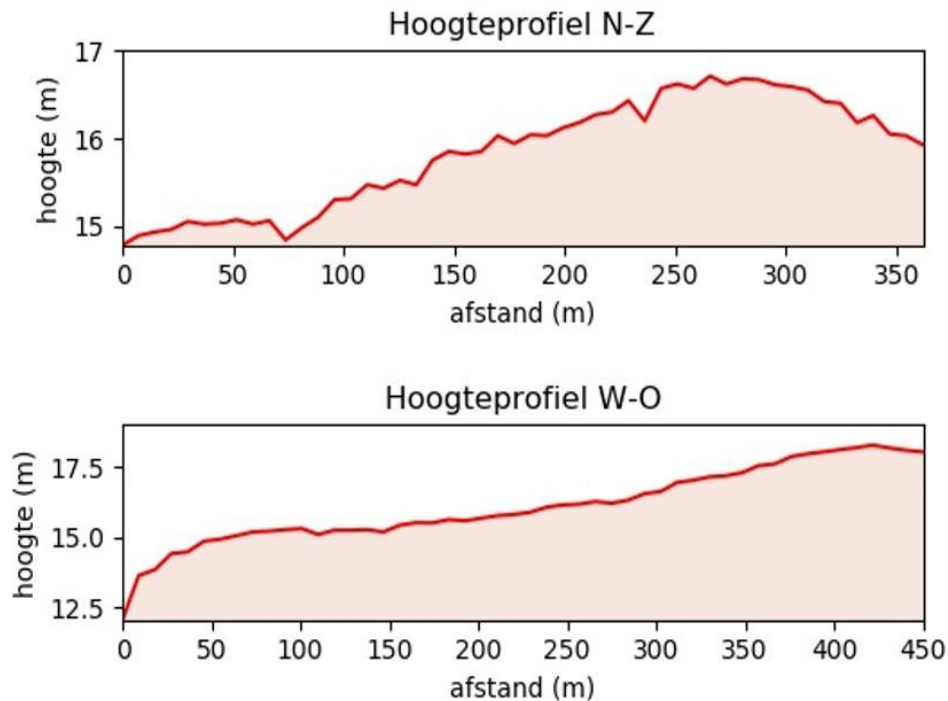
Plan 6: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)²³ met waterwegen (digitaal;
1:1; 09.12.2020)

²³ AGIV 2020a



Plan 7: Plangebied en hoogteverloop op het DHM²⁴ (digitaal; 1:1; 09.12.2020)

²⁴ AGIV 2020a



Figuur 6: Hoogteverloop terrein²⁵

Landschappelijke situering

Fysisch-geografisch behoort Kortemark zowel tot het zandige Westelijk Houtland (noordelijk deel) als tot het meer zandlemige Plateau van Tielt, meer specifiek de uitlopers van de Rug van Hooglede (zuidelijk deel). In het uiterste noorden van het grondgebied, binnen het Westelijk Houtland, situeert zich ook nog de overgang naar het Plateau van Wijnendale, aansluitend bij het grondgebied Torhout.²⁶ Het onderzoeksterrein zelf bevindt zich in het Land van Roeselare-kortrijk, meer bepaald in de zandleem en leemstreek. In landschappelijk en geomorfologisch opzicht situeert het plangebied zich in het interfluvium van de kustvlakte en de Leievallei, hetgeen een verlengde is van de zuidelijke heuvelzone.²⁷ Wanneer het digitaal hoogtemodel erbij genomen wordt, is duidelijk te zien dat het landschap licht golvend tot golvend is met verschillende heuvels en plateaus. Deze zijn het resultaat van tertiaire opduikingen onder een dun quartair dek. Het plangebied is gesitueerd op de uiterste westelijke flank van het kustlandschap van midden West-Vlaanderen, meer bepaald op de rand van de cuesta van Lichtervelde. De heuvelruggen van dit kustlandschap (Tielt, Lichtervelde, Torhout, Ruiselede) bereiken maximale hoogten van ruim 50 m + TAW.

Kortemark heeft een zacht tot plaatselijk glooiend landschap met hoogteverschillen die variëren van ca. zes meter boven zeespiegelniveau in de vallei van de Spanjaardsbeek/Kreke(l)beek tot ca. 31 meter in het zuiden nabij Hilleke, nabij de grens met Handzame. Het reliëf neemt af ten westen naar het grondgebied van Handzame toe. De beekstelsels met vrij smalle valleien van onder meer Waterhoenbeek, Meerlaanbeek, Kasteelbeek, Speiebeek, Leenbosbeek en Grijsperrebeek wateren in essentie westwaarts af naar de Handzamevaart (deelbekken van de IJzer).²⁸

Het halfopen cultuurlandschap met enkele hagen en bomenrijen omvat een afwisseling van eerder kleine akkerland- en weilandpercelen. De bebouwing is er hoofdzakelijk van het landelijke type en

²⁵ AGIV 2020a

²⁶ IOE 2020, ID 122189

²⁷ DE MOOR & MOSTAERT 1993

²⁸ IOE 2020, ID 122189

verspreid. Het valleilandschap van de Spanjaardsbeek/Kreke(l)beek, met eertijds historisch permanent grasland, omvat tegenwoordig voornamelijk grootschalig akkerland. In het zuidoosten van het grondgebied situeren zich de voormalige bosgronden van het vroegere Leenbos, eveneens met meer grootschalig akkerland.²⁹

Paleogeen en neogeen (tertiair)

De omgeving van het plangebied wordt gekenmerkt door afzettingen van het Lid van Kortemark, onderdeel van de Formatie van Tielt (TtKo) (Plan 8). Deze formatie is een mariene lithostratigrafische eenheid, die over het algemeen bovenaan bestaat uit zeer fijn zand, maar naar onder toe overgaat in een zeer-fijnzandige grove silt. De Formatie van Tielt wordt van boven naar onder traditioneel onderverdeeld in het Lid van Egem en het Lid van Kortemark. Het Lid van Kortemark bestaat uit grijze tot groengrijze klei tot silt met dunne banken van zand en silt uit het Vroeg-Eoceen.³⁰

Ca. 250 m ten noorden van het plangebied bevinden zich de afzettingen van het Lid van Egem die tevens behoren tot de Formatie van Tielt (TtKo). Het Lid van Egem bestaat uit zeer fijn grijsgroen zand met kleilagen en zandsteenbanken. De afzettingen zijn glauconiet- en glimmerhoudend.³¹

Quartair

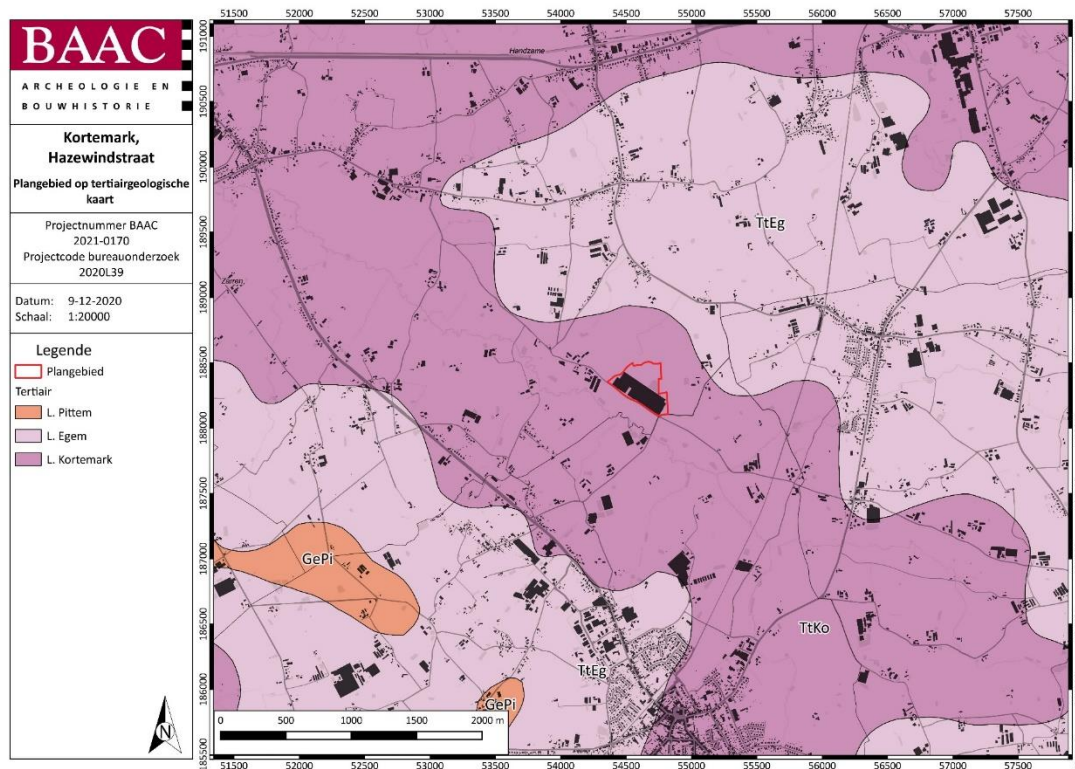
Op de quartairgeologische kaart 1:50.000 wordt het plangebied hoofdzakelijk ingenomen door Type 4, maar type 21, 3 en 1 zijn ook geattesteerd binnen het onderzoeksterrein. Type 4 betreft zandige tot zandlemige eolische afzettingen die eventueel een alternatie van zand- en siltlagen heeft onderaan. Deze afzettingen dateren uit het boven-weichseliaan. Type 1 is aanwezig in het zuidoosten van het plangebied en bestaat uit zandig tot kleiig materiaal dat minder dan 1,2 m dik is.

Type 3 bestaat uit fluviatiele afzettingen een textuur die variëren van klei tot zand waarbij veen zich eventueel ontwikkeld. Hieronder zijn zandige tot zandlemige eolische afzettingen die eventueel altemnerend tussen zand- en siltlagen onderaan. Deze eolische afzettingen kan geheel of gedeeltelijk geërodeerd zijn en zijn te dateren in het boven-weichseliaan. Type 21 heeft eolische afzettingen (zandig tot zandlemige) met daaronder fijne zandige tot silteuze fluviatiele afzettingen (onder-weichseliaan).

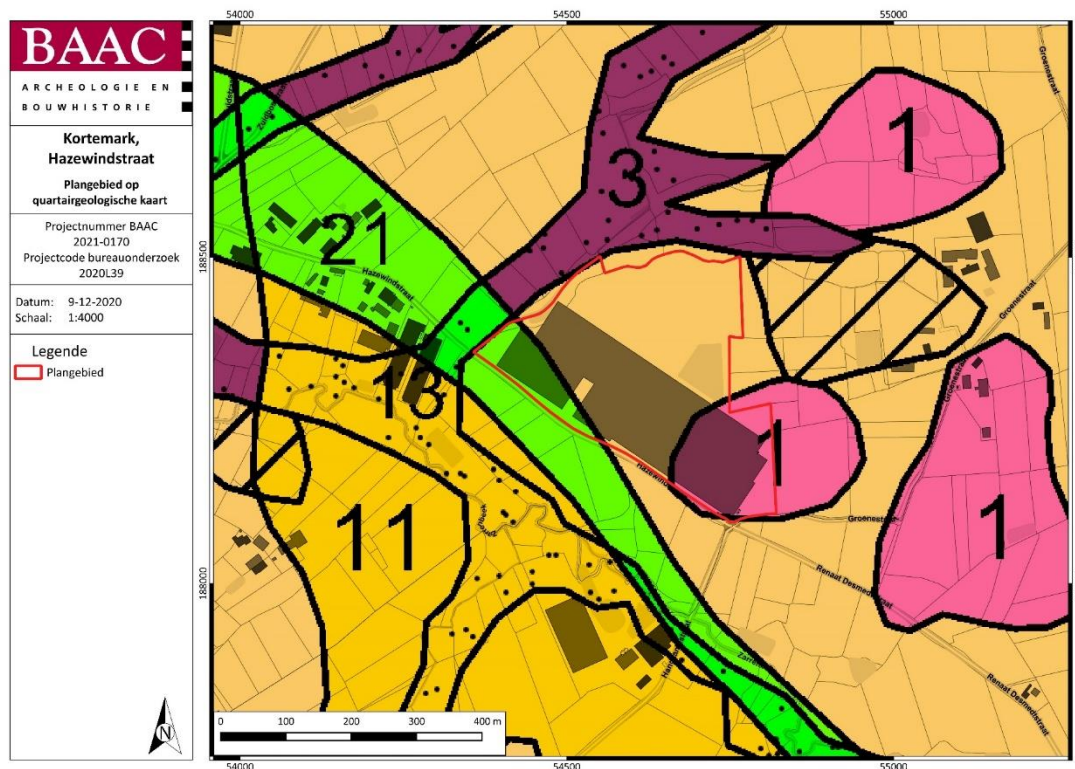
²⁹ IOE 2020, ID 122189

³⁰ JACOBS & DE CEUKELAIRE 2002

³¹ JACOBS & DE CEUKELAIRE 2002



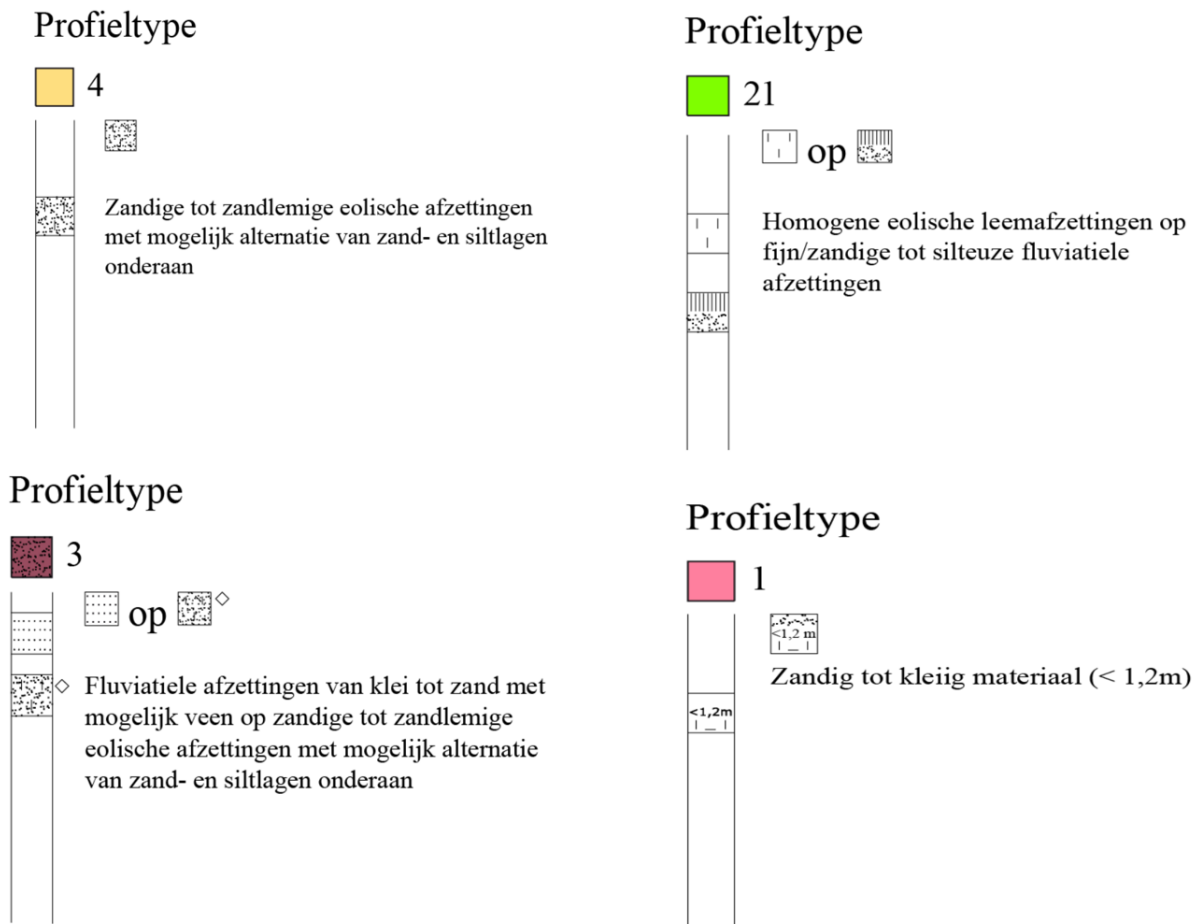
Plan 8: Plangebied op de tertiairgeologische kaart³² (digitaal; 1:50.000; 09.12.2020)



Plan 9: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000³³ (digitaal; 1:50.000; 09.12.2020)

³² DOV VLAANDEREN 2020b

³³ DOV VLAANDEREN 2020c



Figuur 7: Kenmerken van de quartairgeologische kaart betreffende het plangebied³⁴

Bodem

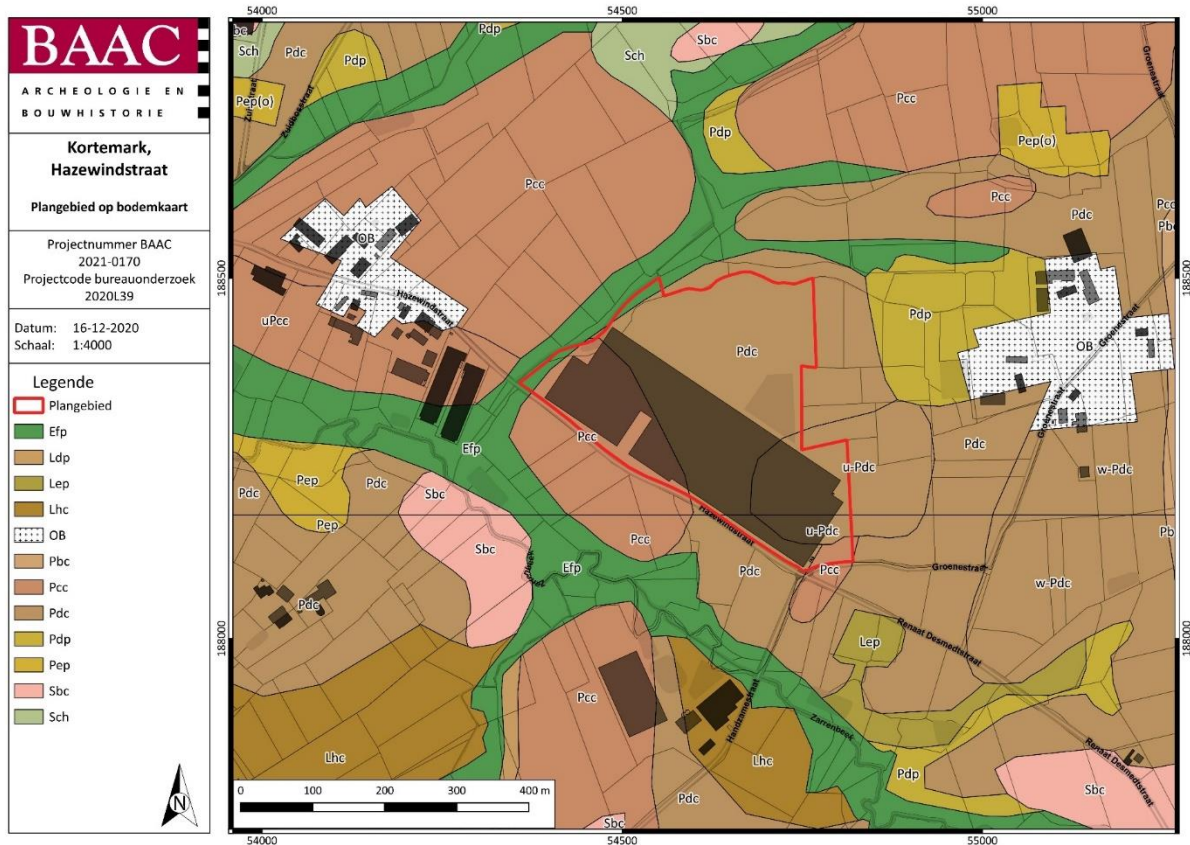
Op de bodemkaart van Vlaanderen is de bodem in het plangebied gekarteerd als Pdc, U-Pdc, Pcc en Efp. Bodemtype Pdc neemt het gros van het plangebied in waarbij Pcc aanwezig is in het zuidwestelijke gedeelte en een stukje in het zuidoosten. U-Pdc manifesteer zich ten zuidoosten van het plangebied en Efp is aanwezig ten westen van het plangebied ter hoogte van de beek.

Bodemtype Pdc is een matig natte lichte zandleemgrond met een verbrokkelde textuur B-horizont bij zandige sedimenten en een sterk gevlekte textuur B-horizont bij lemige sedimenten. Bodemtype U-Pdc heeft eenzelfde bodemtype als Pdc met het verschil dat het kleisubstraat begint op geringe diepte.

Bodemtype Pcc is een matig droge lichte zandleemgrond met een verbrokkelde textuur B-horizont bij zandige sedimenten en een sterk gevlekte textuur B-horizont bij lemige sedimenten.

Bodemtype Efp is gekenmerkt door hydromorfe, zeer slecht gedraineerde alluviale kleibodem zonder profielontwikkeling. Deze kleigrond is zeer nat en zeer sterk gleyig met reductiehorizont.

³⁴ DOV VLAANDEREN 2020c



Plan 10: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen³⁵ (digitaal; 1:20.000; 16.12.2020)

2.2.2 Historisch kader³⁶

Het plangebied ligt in de huidige gemeente Kortemark, centraal in de provincie West-Vlaanderen aan de noordrand van de westhoek. Kortemark is ook de naam van de fusiegemeente tussen Kortemark, Handzame, Zarren en Werken.

In de historische bronnen wordt de gemeente voor het eerst vermeldt als “Merck”, “Marka” en “Ad Markam” in het cartularium van de abdij van Ename in 1063. In 1085 en 1219 wordt Kortemark vermeldt in documenten als “Merch”. In 1281 is de eerste vermelding van “Courtemerck” in een akte waarin Arnulf van Oudenaarde Kortemark verkoopt aan Graaf Gwijde van Dampierre. In 1286 wordt er terug naar Kortemark verwezen als “Merck”, in 1305 als “Cortemarc” en in 1438 als “Cortemaerc”. In de *Flandria Illustrata* van Sanderus (1641) is Kortemark vermeldt als “Kortemarke”. In 1751 als “Cortemarck” en in 1860 als “Cortemarcq”. In 1903 wordt het voor het eerst geschreven als Kortemark.

Volgens literatuur zouden de “mark”-benamingen van Frankische oorsprong zijn en wijzen op ‘grensgebied’ of ‘woud’. Volgens een andere hypothese is Kortemark afgeleid van het Oud Germaanse woord “Markja”, wat te vertalen is als nederzetting aan de Markó, vermoedelijk de vroegere naam van de Kreke(l)beek-Spanjaardsbeek.

Ter hoogte van de Koutermolenstraat werd in 1992 een archeologisch noodonderzoek uitgevoerd waarbij twee grafheuvels uit de bronstijd en een nederzetting uit de late ijzertijd werden aangetroffen. Verder werden in grachten archeologische vondsten aangetroffen die kunnen wijzen op een oudere menselijke aanwezigheid reeds in de steentijd. De vondst van een onafgewerkte vuursteen spits kon

³⁵ DOV VLAANDEREN 2020a

³⁶ IOE 2018 ID: 122189, 114763, 120138

gedateerd worden in het midden neolithicum, echter is er niet voldoende bewijs om te spreken van een neolithische nederzetting. Wanneer gekeken wordt naar de geschiedenis op het niveau van Kortemark als fusiegemeente is merkbaar dat de bredere omgeving reeds talrijke archeologische vondsten herbergt van de pre- en protohistorie die getuigen van een nomadische aanwezigheid alsook de shift naar meerdere zelfvoorzienende sedentaire nederzettingen. In de brons- en ijzertijd wordt de omgeving van Handzame, Kortemark en Zarren intensief bewoond door kleinschalige landbouwgemeenschappen die zelfvoorzienend zijn. Veel attestaties van Romeinse aanwezigheid in deze gebieden zijn er niet, maar dit is eerder te wijten aan een systematisch gebrek aan archeologisch onderzoek.

Aan de rand van overstromingsgebieden ontstonden vele kleine nederzettingen in de loop van de vroege middeleeuwen. Tijdens de opeenvolgende zeedoorbraken in de vroege middeleeuwen, wordt de Handzamevallei onderhevig aan eb en vloed via het IJzerestuarium. Het zoute water overspoelt bij vloed de lage moerassige vallei van de Kreke(l)beek-Spanjaardsbeek tot Kortemark, die hierdoor wordt omgezet in een slikken- en schorregebied. De hogere en zandlemige gronden palend aan de vallei worden van overstroming gespaard.

Zowel de landbouwgronden als het gros van de bewoning situeren zich om evidente redenen vooral op de hogere en drogere gronden langsheen de vallei. In de loop van de middeleeuwen worden de landbouwgronden gebundeld tot grote en intensief bewerkte akkercomplexen, ook wel "kouters" genoemd. Aan de rand van deze koutercomplexen ontstaan geleidelijk aan kleine gehuchten, vaak gegroepeerd rondom een centraal pleintje of "dries". Ook het ontstaan van het dorp Kortemark moet in deze evolutie gezien worden. Het nederzettingstoponiem "Markhove" in het noordoosten van Kortemark zou als oudste nederzetting van Kortemark vermoedelijk uit de vroege middeleeuwen stammen. Dit is echter in tegenspraak met het gegeven dat de oudste vermelding van de "Heerlijkheid van Markhove" slechts dateert van 1485. Op de rand van het overstromingsgebied wordt een kerkje gebouwd waarrond het dorp "Merck", het latere Kortemark, is ontstaan. Het oudere, hoger gelegen "Markhove" behoudt echter als heerlijkheid binnen het "Ambacht Kortemark" een zekere zelfstandigheid.

De onmiddellijke omgeving van Kortemark is van het begin ongeveer in handen van de graven van Vlaanderen die de grond schenken aan de heren van Oudenaarde rond 1085.

Vanaf de middeleeuwen tot de Franse Revolutie behoort Kortemark tot de kasselrij van het Brugse Vrije onder het graafschap Vlaanderen. Kortemark vormt samen met het grootste deel van Handzame het "Ambacht Kortemark" (vanaf 1281) onder de heerlijkheid van het "Land van Wijnendale". Over het grondgebied van Kortemark situeren zich de heerlijkheid van Markhove, de heerlijkheid van Edewalle, de heerlijkheid van Pereboom en de Splete in't Vrije.

In 1294 wordt de sluis naar Nieuwendamme gebouwd waardoor vele drassige gronden ingepolderd worden. De watermolens en/of getijdenmolens worden vervangen door windmolens.

In de tweede helft van de 16^{de} eeuw lijdt Kortemark onder de godsdiensttroebelen door de beeldenstorm en is er op het eind van de 16^{de} eeuw een verarming en ontvolking van het gebied. De 17^{de} eeuw is gekend door de Gullikse successieoorlog, een pestepidemie en de bezetting van het gebied door Spanje en Frankrijk. Dit alle zorgt telkens voor ellende onder de huidige bevolking dat nog eens benadrukt wordt door het doorsteken van de sluizen dat ook invloed had op deze regio. De talloze oorlogen komen aan een eind in 1713 door de Vrede van Utrecht.

De gemeente wordt tijdens de Eerste Wereldoorlog ingenomen door de Duitsers en er komen gevechts- en verdedigingslinies. De wederopbouw van de gemeente vindt plaats in 1920 maar tijdens de Tweede Wereldoorlog wordt deze opnieuw ingenomen.

Het plangebied is gelegen aan de Hazewindstraat: dit is een lange landelijke straat met een gebogen tracé dat van Amersveldestraat tot aan de grens met Staden loopt. Historisch gezien maakt de Hazewindstraat deel uit van de oude weg van Roeselare naar Diksmuide, dit samen met een deel van de Amersveldestraat, de Zarren-Lindestraat en de Mollestraat. Deze verbindingsweg verliest aan belang bij de aanleg van de rijksweg Roeselare-Staden-Zarren-Diksmuide in 1843 (vermoedelijk Roeselarestraat, Stadenstraat en Esenstraat op grondgebied Zarren). Voor de fusie van 1977 heet de straat Roeselarestraat en er is een hypothese dat de benaming "Roeselare strate" reeds voorkomt in 1543. De benaming Hazewindstraat verwijst mogelijk naar het "cabaret Hazewindeken" dat voor het eerst voorkomt in het terrier van Hooglede van 1650. Tijdens de Eerste Wereldoorlog zijn verschillende boerderijen verwoest die gelegen zijn aan de Hazewindstraat in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.³⁷

2.2.3 Cartografische bronnen

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^{de} eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken.

Ferraris (1771-1778)

Op de Ferrariskaart³⁸ (Plan 11) is te zien dat het plangebied wordt ingenomen door landbouwgebied. Er zijn meerdere percelen landbouwgrond van verschillende grootte gescheiden door een bomen- en/of hagenrij. Ten zuiden en ten oosten wordt het plangebied begrensd door landwegen die overeenkomen met de huidige Hazewindstraat en de Groenestraat. Ten noordwesten loopt een rivier – een zijtak van de Zarrebeek – met in deze hoek het braakliggend terrein "*Luyckebeke*".

De onmiddellijke omgeving wordt gekenmerkt door een agrarisch landschap waarbij op ca 100 m ten noordoosten van het projectgebied enkele gebouwen gelegen zijn in een boomgaard.

Vandermaelen (1846-1854)

Ter hoogte van het plangebied wordt op de Vandermaelenkaart³⁹ (Plan 12) geen bebouwing weergegeven. Volgens aanwezige hoogtelijnen is er een groot hoogteverschil aanwezig binnen het plangebied dat langs de noordwestelijke en zuidelijke zijde afhelt. Op het kruispunt tussen de huidige Hazewindstraat en de huidige Groenestraat bevindt zich een kapel die hier aangeduid is als "*Pollets Chap.*".

Ten opzichte van de Ferrariskaart is op de Vandermaelenkaart een doodlopende weg ten oosten zichtbaar die uitmondt net voor het plangebied.

³⁷ IOE 2018 ID: 91208, 91209, 91210

³⁸ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2020a

³⁹ GEOPUNT 2020f

Atlas der Buurtwegen (1843-1845)

Op de Atlas der Buurtwegen⁴⁰ is binnen het plangebied de situatie onveranderd ten opzichte van de kaart Vandermaelen (Plan 13). Het plangebied beslaat 15 percelen en kent geen bebouwing. De Polletkapel is tevens aangeduid op de Atlas der Buurtwegen. De doodlopende straat aanwezig op de Vandermaelenkaart is aanwezig alsook een additionele weg parallel met deze iets lager gesitueerd. Het lijkt te gaan om aarden toegangswegen.

Popp (1842-1879)

Op de Popp-kaart⁴¹ (Plan 14) is het plangebied niet bebouwd en de situatie is onveranderd met uitzondering van een zichtbare stippellijn (W-O oriëntatie) doorheen het plangebied dat de doodlopende weg (zie kaart Vandermaelen) verbindt met de huidige Hazewindstraat. De doodlopende weg zichtbaar op de Atlas der Buurtwegen is niet meer aanwezig en de kapel wordt niet meer vermeldt.

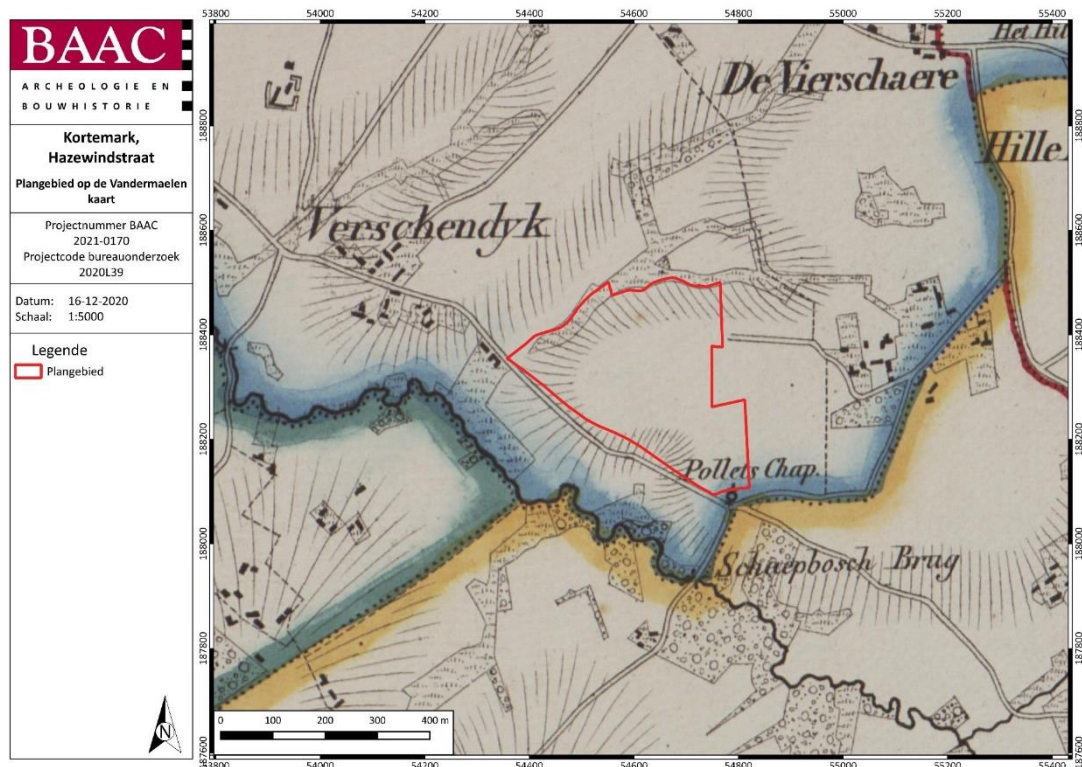


Plan 11: Plangebied op de Ferriskaart⁴² (analoog; 1:25.000; 16.12.2020)

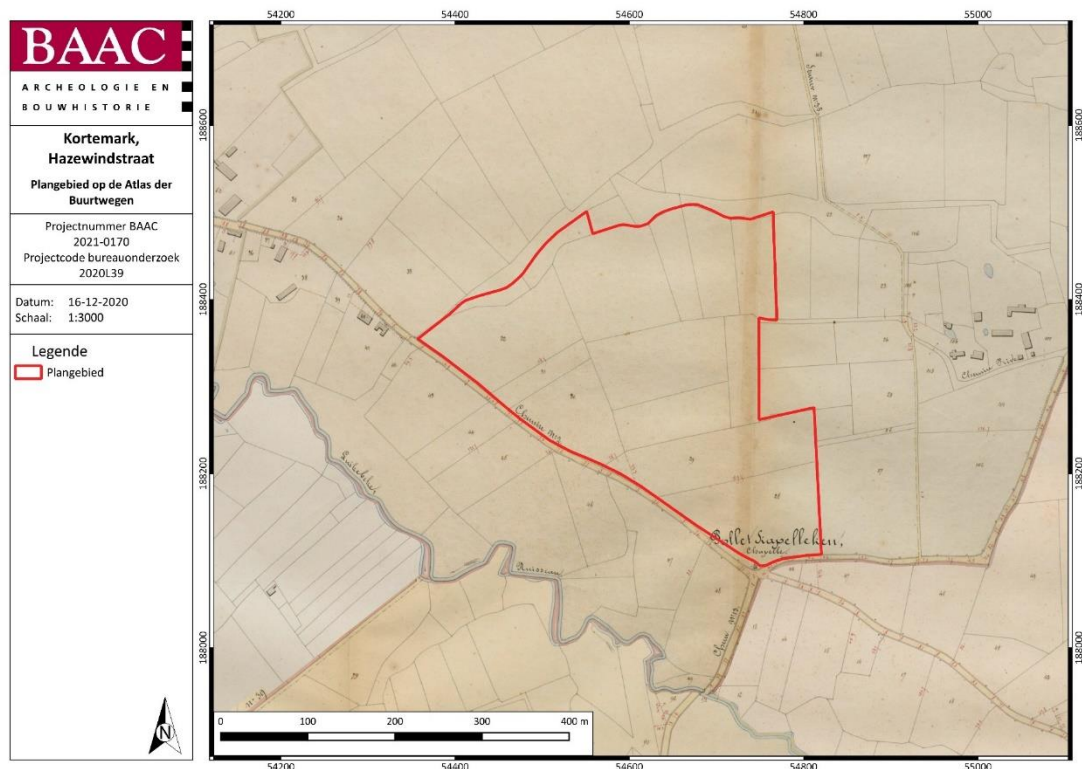
⁴⁰ GEOPUNT 2020e

⁴¹ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2020b

⁴² GEOPUNT 2020b



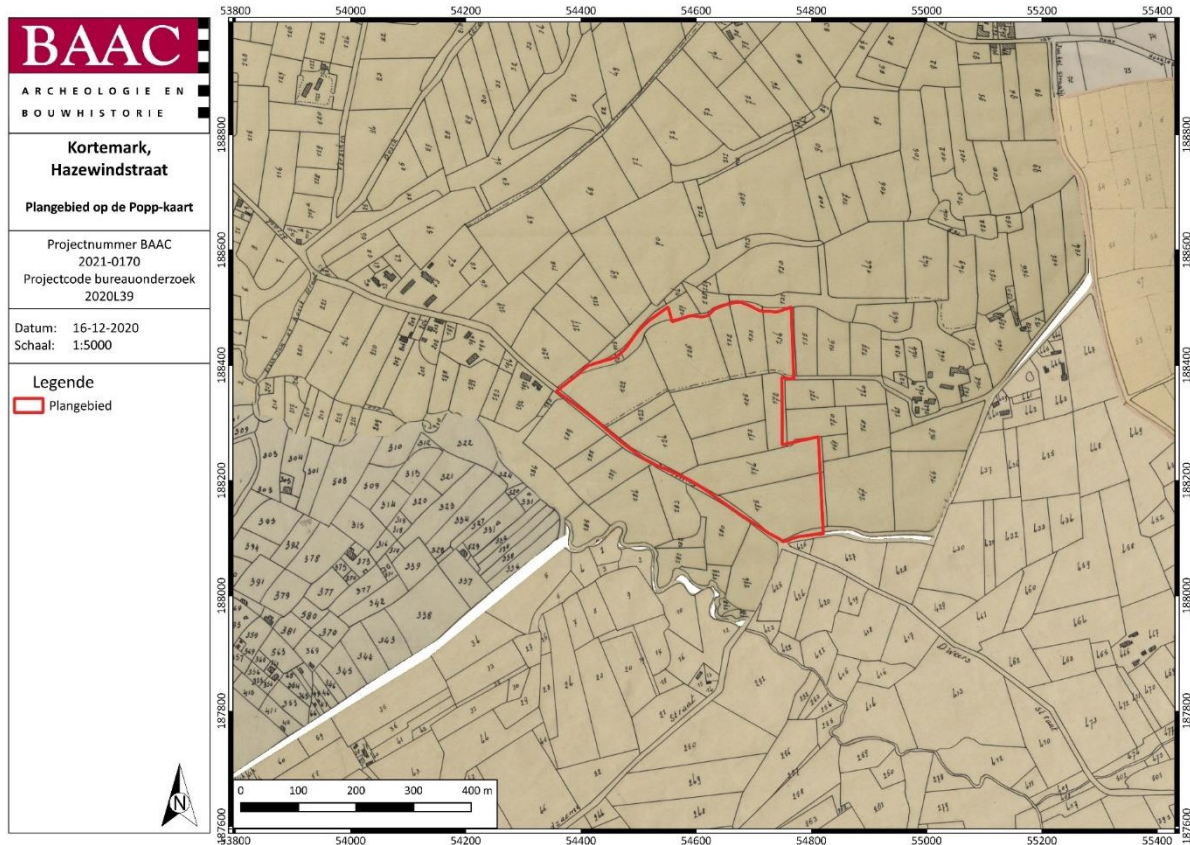
Plan 12: Plangebied op de Vandermaelenkaart⁴³ (analoog; 1:20.000; 16.12.2020)



Plan 13: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen⁴⁴ (analoog; 1:2500; 16.12.2020)

⁴³ GEOPUNT 2020c

⁴⁴ GEOPUNT 2020a



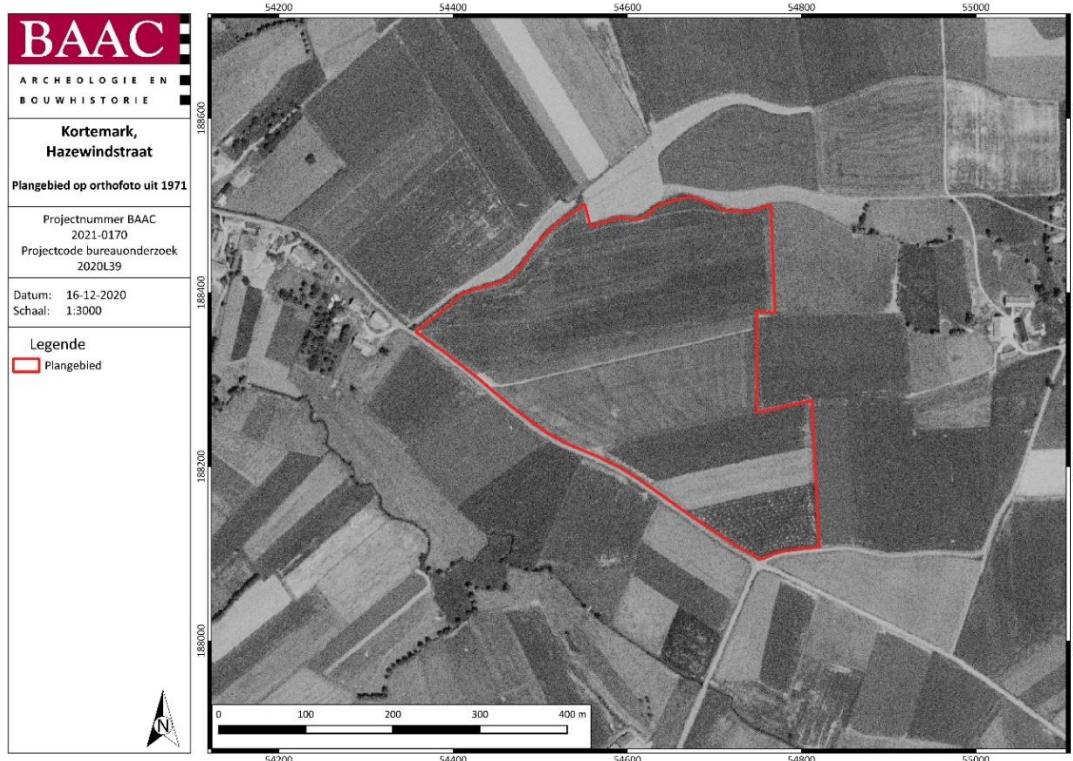
Plan 14: Plangebied op de Poppkaart⁴⁵ (analoog; 1:1.250-1:7.500; 16.12.2020)

2.2.4 Orthofotografische bronnen

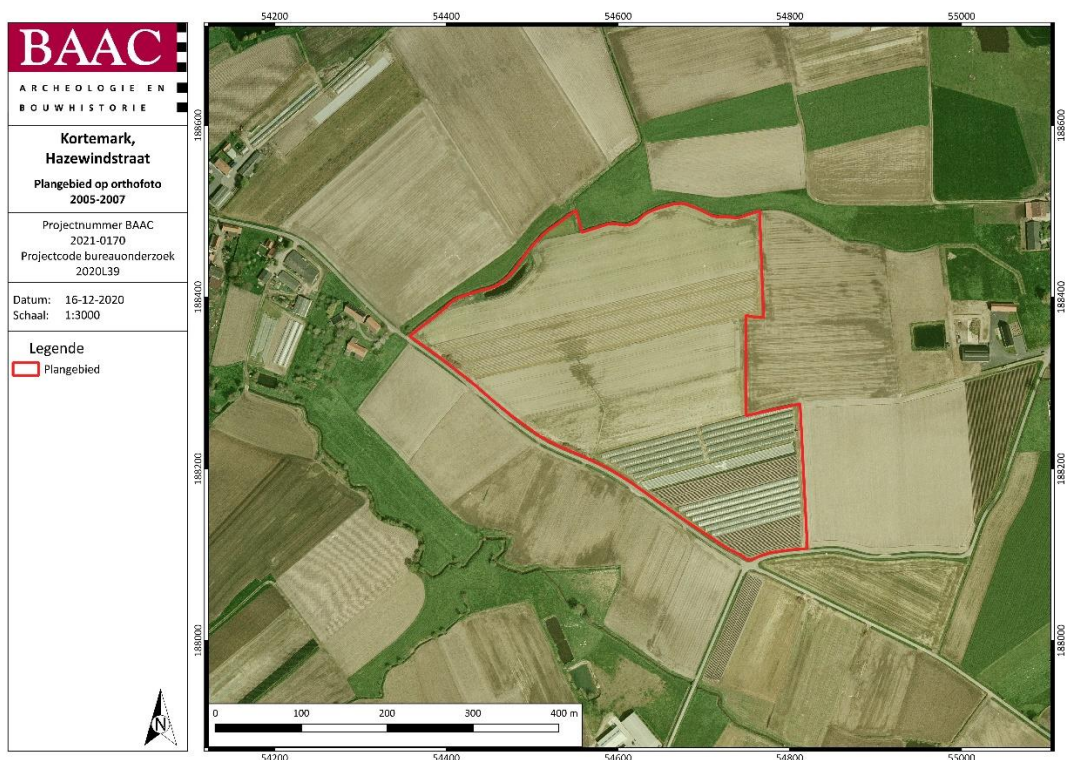
Wanneer gekeken wordt naar de evolutie van het plangebied op basis van luchtfoto's is zichtbaar dat het gebied steeds is ingenomen voor agrarische doeleinden. Op luchtfoto's genomen in 1971 (Plan 15) is het gebied volledig ingenomen door landbouwgebied.

Vanaf de luchtfoto's genomen tussen 2005 en 2007 (Plan 16) tot en met de luchtfoto's van 2015 is te zien dat er serres zijn binnen het plangebied, die op verschillende plekken staan in de loop der jaren (Plan 17). Pas vanaf 2017 zijn de serres en hemelwaterput zichtbaar (Plan 18). De huidige situatie is te zien op de meest recente luchtfoto, waarbij de huidige inplanting van de serres en waterputten te zien zijn (Plan 19).

⁴⁵ GEOPUNT 2020d



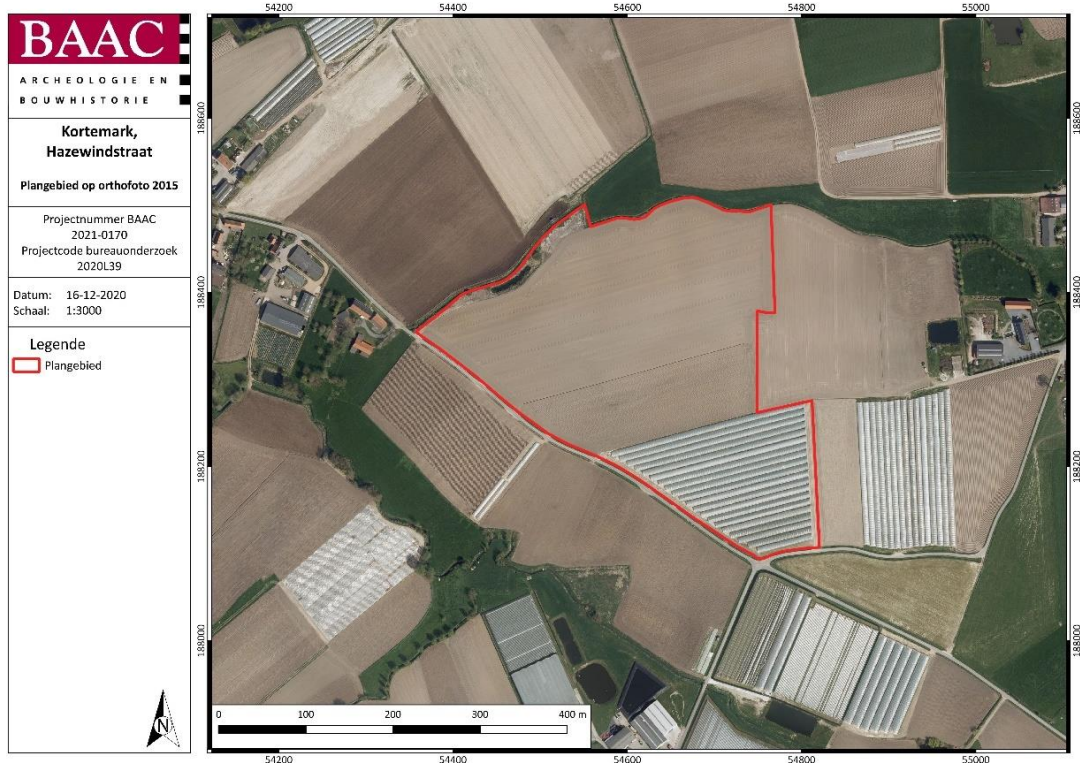
Plan 15: : Plangebied op luchtfoto uit 1971⁴⁶ (digitaal; 1:1; 16.12.2020)



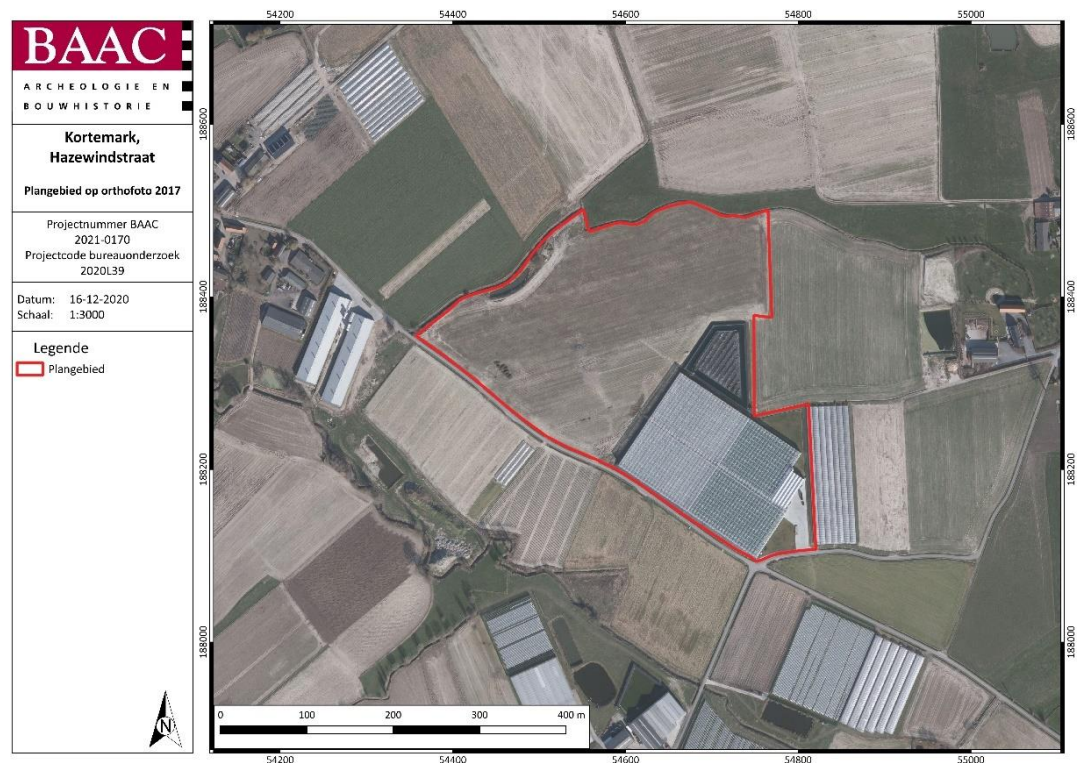
Plan 16: Plangebied op luchtfoto uit 2005-2007⁴⁷ (digitaal; 1:1; 16.12.2020)

⁴⁶ AGIV 2020c

⁴⁷ AGIV 2020f



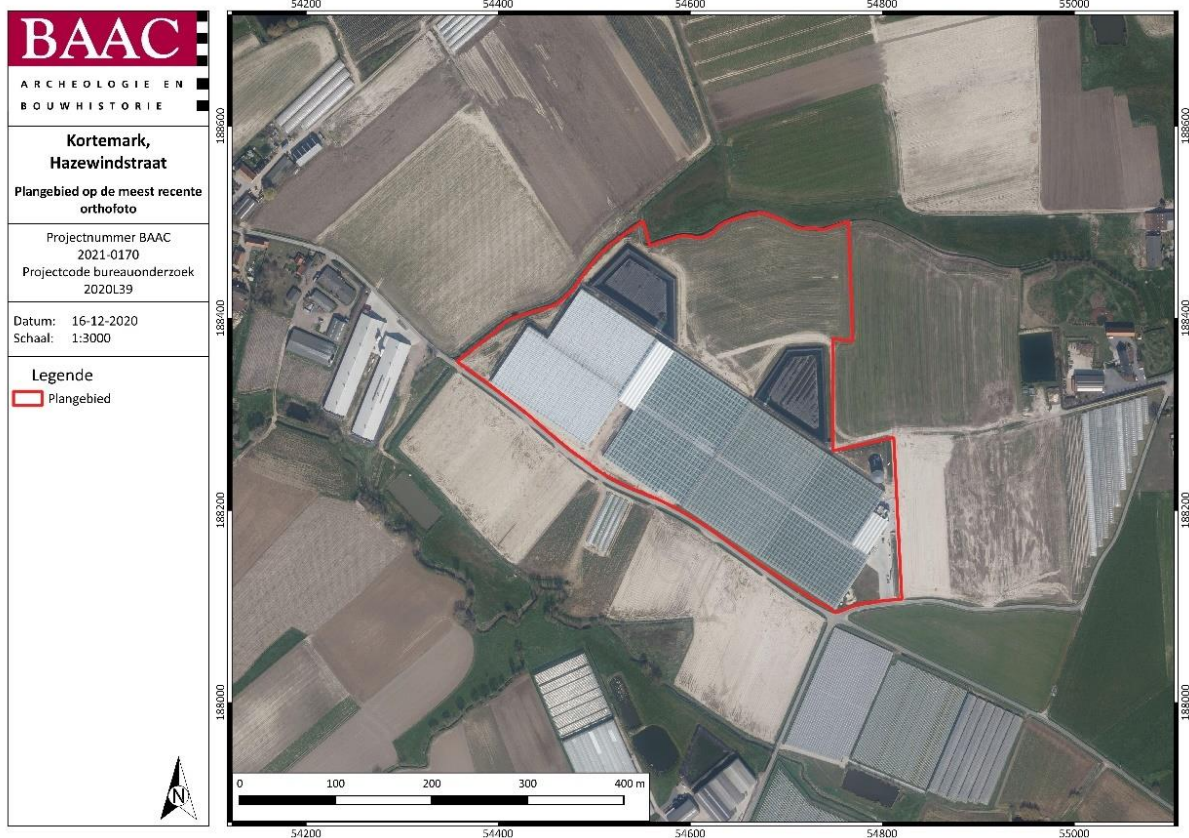
Plan 17: Plangebied op luchtfoto uit 2015⁴⁸ (digitaal; 1:1; 16.12.2020)



Plan 18: plangebied op luchtfoto 2017⁴⁹ (digitaal; 1:1; 16.12.2020)

⁴⁸ AGIV 2020g

⁴⁹ AGIV 2020d



Plan 19: plangebied op de meest recente luchtfoto⁵⁰ (digitaal; 1:1; 16.12.2020)

2.2.5 Archeologisch kader

Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt een inschatting maken over het archeologisch potentieel van het plangebied. Voor het plangebied zelf aan de Hazewindstraat te Kortemark zijn geen archeologische waarden gekend (Plan 20).⁵¹ Rondom het projectgebied zijn de volgende meldingen gekend (Tabel 1):

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt een inschatting maken over het archeologisch potentieel van het plangebied. Voor het plangebied zelf aan de Hazewindstraat te Kortemark zijn geen archeologische waarden gekend (Plan 20).

⁵⁰ AGIV 2020e

⁵¹ CAI 2020

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.⁵²

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
154681	AMERSVELD / LUCHTFOTOGRAFIE / CIRCULAIRE STRUCTUUR (GRAFHEUVEL)
74540	KORTEMARK / CARTOGRAFIE / SITE MET WALGRACHT / MIDDELEEUWEN
74898	KORTEMARK / CARTOGRAFIE / SITE MET WALGRACHT / LATE MIDDELEEUWEN
74897	HILLEGOD / CARTOGRAFIE / HOEVE HILLEGOD / LATE MIDDELEEUWEN
72792	HILEMOLENSTRAAT / CARTOGRAFIE / HILLEMOLLEN / LATE MIDDELEEUWEN
74539	ZUIDSTRAAT 4 / CARTOGRAFIE / SITE MET WALGRACHT / LATE MIDDELEEUWEN
74538	ZUIDSTRAAT 4 / CARTOGRAFIE / SITE MET WALGRACHT / LATE MIDDELEEUWEN
154677	AMERSVELD / LUCHTFOTOGRAFIE / CIRCULAIRE STRUCTUUR (GRAFHEUVEL)
154678	AMERSVELD / LUCHTFOTOGRAFIE / CIRCULAIRE STRUCTUUR (GRAFHEUVEL)
154679	AMERSVELD / LUCHTFOTOGRAFIE / CIRCULAIRE STRUCTUUR (GRAFHEUVEL)
154849	AMERSVELD / LUCHTFOTOGRAFIE / CIRCULAIRE STRUCTUUR (GRAFHEUVEL)
154850	AMERSVELD / LUCHTFOTOGRAFIE / CIRCULAIRE STRUCTUUR (GRAFHEUVEL)
74541	VRIJBOSSTRAAT 1 / CARTOGRAFIE / SITE MET WALGRACHT / MIDDELEEUWEN
72793	HILLEMOLLENSTRAAT / CARTOGRAFIE / SITE MET WALGRACHT / MIDDELEEUWEN
71486	HOF TER VEYEN / CARTOGRAFIE / HOEVE, OMWALDE SITE / LATE MIDDELEEUWEN
159345	TER EIKEN, NIJVERHEIDSTRAAT / ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING / ROMEINSE GREPPEL / PAALKUILEN, GRACHTEN (ONBEKENDE PERIODE)

⁵² CAI 2020

71493

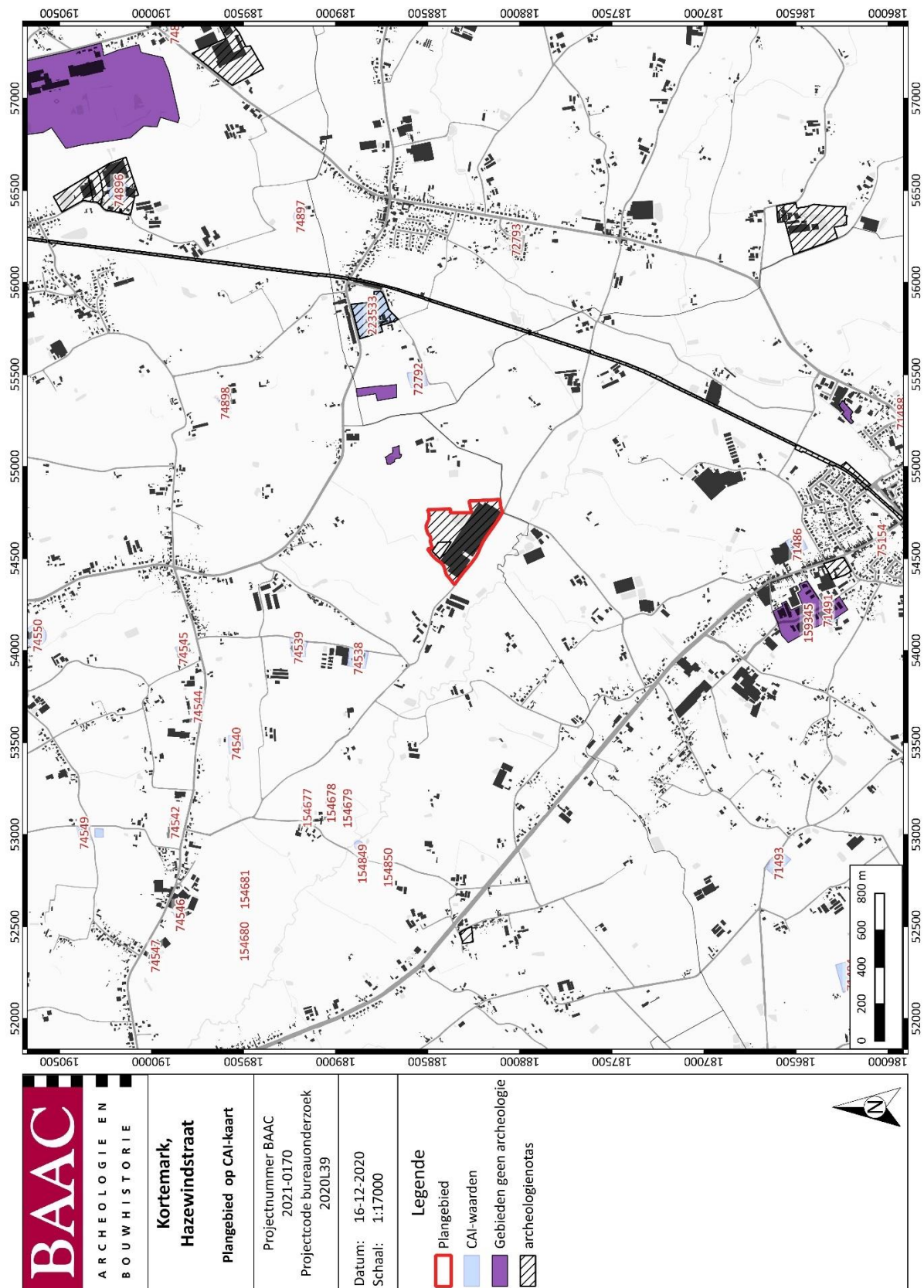
DE TOLHOEK/ CARTOGRAFIE / SITE MET WALGRACHT / LATE MIDDELEEUWEN

Bij luchtfotografie in 1992 waren zes circulaire structuren merkbaar die waarschijnlijk geconnecteerd kunnen worden aan grafheuvels (**CAI 154681, CAI 154849, CAI 154850, CAI 154679, CAI 154678 en CAI 154677**).

Cartografisch onderzoek bracht enkele sites met walgracht naar boven. Twee alleenstaande sites met walgracht zijn te dateren in de late middeleeuwen en zijn zichtbaar op de Popp-kaart van Kortemark/Handzame (**CAI 74540, CAI 74539**); de omgrachting was bij beide niet meer bewaard. Bij **CAI 74898, CAI 74541 en CAI 74538** was de omgrachting noch het gebouw bewaard. **CAI 72792 en CAI 72793** zijn alleenstaande sites met walgracht waarvan de gebouwen en gracht nog aanwezig waren in 1850.

CAI 74897 staat gekend als Hoeve Hillegood. De omgrachting uit de late middeleeuwen van deze alleenstaande site is niet meer bewaard. **CAI 71486** betreft het Hof ter Veyen – ook gekend als Mispelaareik –, dit is een historische hoeve die als omwalde site reeds aanwezig is op een kaart van 1609. In 19217 vond er een heropbouw plaats van deze hoeve. De Tolhoek (**CAI 71493**) is een alleenstaande site met walgracht uit de late middeleeuwen die op de Poppkaart weergegeven wordt.

Bij een archeologische opgraving door BAAC Vlaanderen in 2011 (**CAI 159345**) aan de Nijverheidstraat en Ter Eiken is een greppel aangetroffen die mogelijk geïnterpreteerd wordt als een Romeinse afwateringsgreppel. Verder werden nog meerderen grachtensystemen alsook paalkuilen en kuilen aangetroffen maar deze konden bij gebrek aan vondstmateriaal niet nader gedateerd worden.



Plan 20: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart⁵³ (digitaal; 1:1; 16.12.2020)

⁵³ CAI 2020

Ander archeologisch onderzoek in de regio*Tabel 2: (Archeologie)nota's en/of eindverslagen in de regio*

AN(BS)/N/EV ID	TOPONIEM	ONDERZOEK	ADVIES
AN ID6504	GALGENSTRAAT	BOZ	GEEN VERVOLG
AN 4517	IEPERSTRAAT	BOZ	LBO
AN 6987	STADEN: DIKSMUIDESTRAAT	BOZ	PROEFSLEUVEN
AN 9535	KORTEMARK: HAZEWINDSTRAAT	BOZ/LBO	PROEFSLEUVEN
N 10670	KORTEMARK: HAZEWINDSTRAAT	PROEFSLEUVEN	OPGRAVING
EV 911	KORTEMARK: HAZEWINDSTRAAT	OPGRAVING	N.V.T.

Bekrachtigde archeologienota's en nota's

Voor een terrein aan de Galgenstraat, op 2,5 km ten noordoosten van het plangebied, werd een archeologienota opgemaakt (ID: 6504). Hier werd geen verder onderzoek geadviseerd gezien de graad van versterking van het bodemarchief.

Op 2,6 km ten noordoosten van het plangebied werd in 2017 een archeologienota (ID:4517) opgemaakt door ABO. De archeologienota hield een matige verwachting voor archeologische resten door eerdere bodemingrepen. Een landschappelijk bodemonderzoek werd geadviseerd maar werd op het moment van de opmaak van de voorliggende archeologienota nog niet uitgevoerd.

Aan de Diksmuidestraat te Staden (circa 1,8 km ten zuiden van het plangebied) werd in 2018 een archeologienota (ID: 6987) opgemaakt door Ruben Willaert. Op basis van het bureauonderzoek werd een proefsleuvenonderzoek geadviseerd. Hiervan zijn echter nog geen resultaten beschikbaar.

Voor hetzelfde plangebied (Kortemark, hazewindstraat) is eerder een archeologienota (ID: 9535⁵⁴) opgemaakt door BAAC Vlaanderen. Het bureauonderzoek adviseerde landschappelijke boringen en deze zijn ook uitgevoerd binnen de archeologienota. Uit de boringen bleek een vrij laag steentijdpotentieel te zijn, maar om de aanwezigheid van jongere archeologische sporen te bevestigen of ontkrachten werden proefsleuven geadviseerd voor een deel van het terrein. Deze zijn uitgevoerd en beschreven in de nota met ID: 10670⁵⁵. Naar aanleiding van de aangetroffen sporen, met een datering tussen de ijzertijd en middeleeuwen, werd een opgraving geadviseerd.

⁵⁴ Massagé et al. 2018

⁵⁵ OVERMEIRE & CREUTZ 2019

De opgraving (ID: 911) is in juni 2019 uitgevoerd. Hierbij is een deel van een ijzertijdsite aangetroffen. Verscheidene paalkuilen, vierpalige bijgebouwen en greppels zijn tijdens deze opgraving gevonden.

2.2.6 WOI-onderzoek

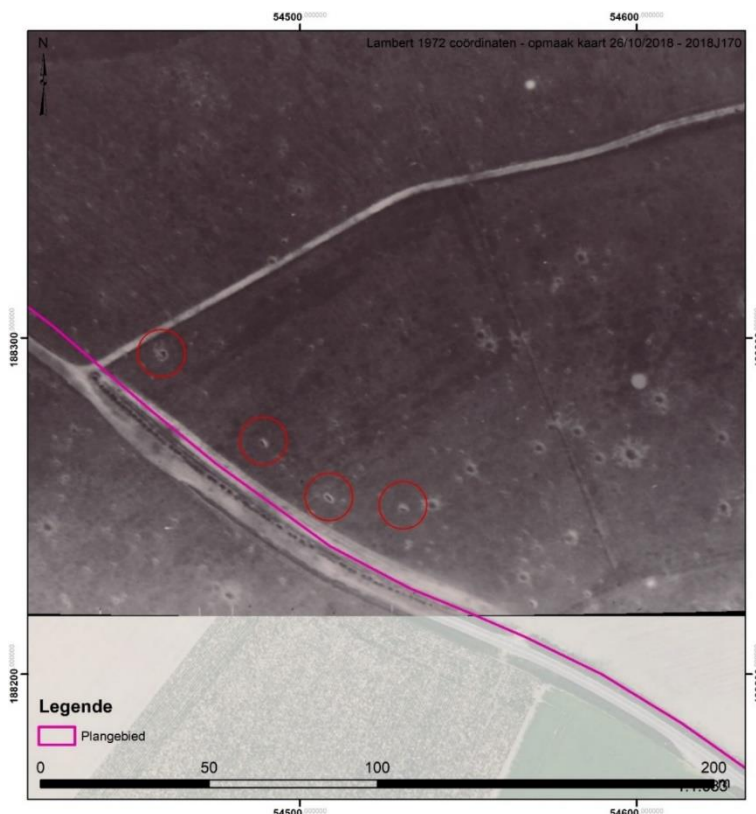
In de AN ID 9535 betreffende hetzelfde plangebied is een historische (desktop-)onderzoek uitgevoerd voor de lokalisatie van mogelijk aanwezige resten uit de Eerste Wereldoorlog door Dr. Birger Stichelbaut.

“Dit onderzoek is uitgewerkt aan de hand van luchtfoto’s waarop een GIS-inventarisatie wordt gemaakt van zichtbare sporen die mogelijk nog ondergronds bewaard zijn.

Uit het onderzoek werd geconcludeerd dat er een zeer lage densiteit aan sporen is binnen het projectgebied. Wel zijn er vier – wellicht Belgische – schuttersputten zichtbaar op luchtfoto’s ten die zich aan de zuidwestelijke grens van het plangebied bevinden (Figuur 8). Verder zijn tientallen granaattrechters binnen de contouren van het plangebied zichtbaar op meerdere luchtfoto’s. Er is dus een kans om (niet) ontplofte artilleriegranaten aan te treffen of restanten hiervan.

Gezien de beperkte aanwezigheid van de sporen lijkt een verdere opvolging voor de Eerste Wereldoorlog relictten niet aan de orde.

In de contreien van Kortemark is er eveneens sprake van Wereldoorlog II, maar deze oorlog heeft een beduidende kleinere rol gespeeld in Kortemark dan de Eerste Wereldoorlog.”⁵⁶



Figuur 8: Detailuitsnede Belgische luchtfoto 9 oktober 1918, vier schuttersputten zijn met rood omcirkeld. Op de luchtfoto zijn ook verschillende bomkraters zichtbaar (bron: KLM-MRA)

⁵⁶ Massagé et al. 2018

2.3 Synthese onderzoeksresultaten

2.3.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

Het historisch kaartmateriaal toont aan dat het plangebied voornamelijk uit landbouwgronden bestond zonder bebouwing. Pas in de loop van de 20ste eeuw is het bebouwd met enkele serres. De huidige inplanting van het plangebied is in 2019 tot stand gekomen.

2.3.2 Archeologische verwachting

In de volgende paragrafen worden de resultaten van het bureauonderzoek gesynthetiseerd tot een concrete archeologische verwachting voor het onderzoeksterrein. Het bureauonderzoek bracht volgende relevante elementen aan het licht:

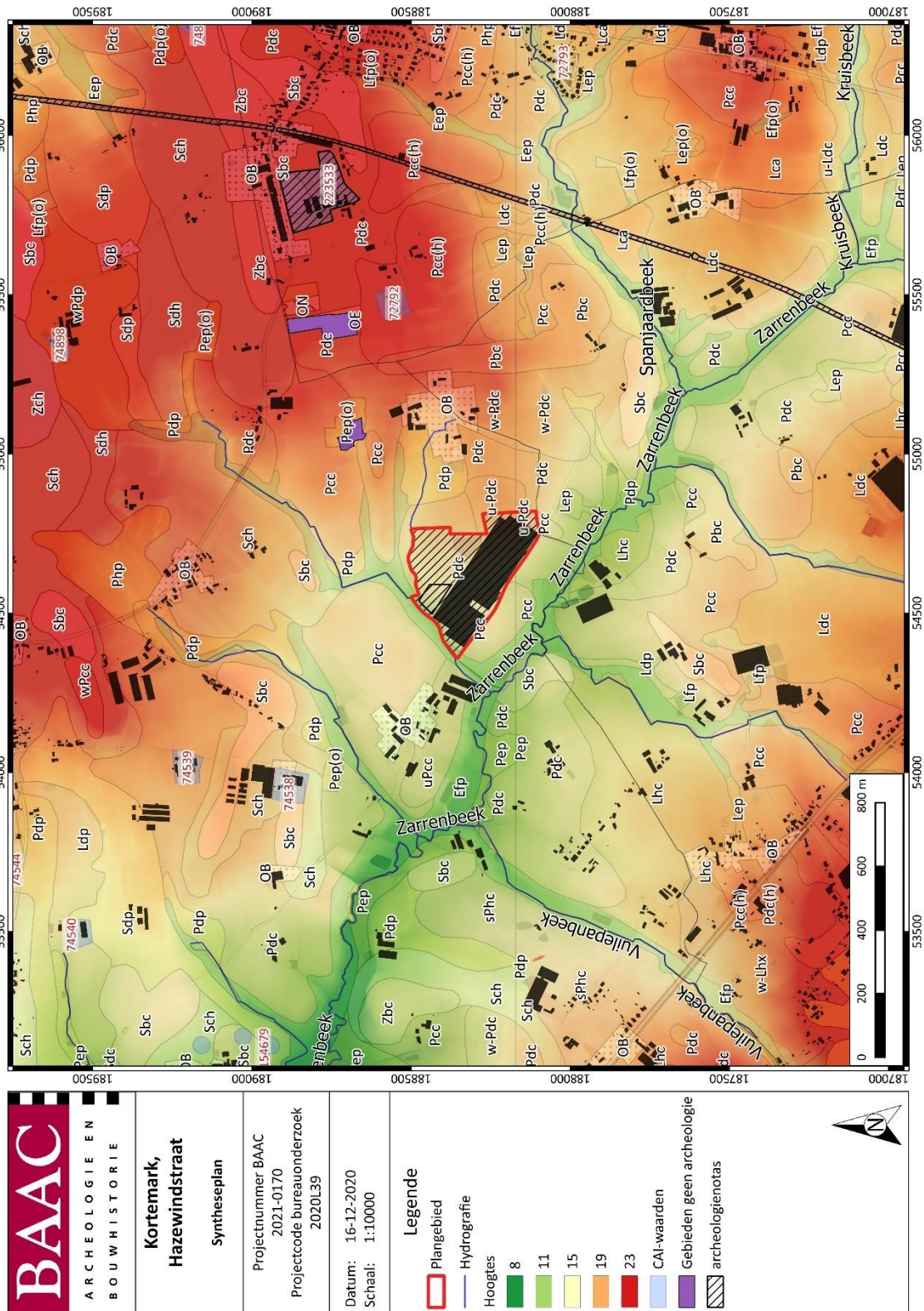
- Algemene paleolandschappelijke ligging: landschappelijk gezien ligt het onderzoeksgebied in het interfluvium van de Leievallei/kustvlakte op minder dan 200 m van de Zarrenbeek en begrensd door een zijtak van de Zarrenbeek in het westen.
- Op de cartografische bronnen is duidelijk dat het terrein in gebruik is geweest als landbouwgrond of braakliggend terrein vanaf de 18^{de} eeuw. Op de beschikbare orthofoto's is merkbaar dat het gebied steeds gebruikt is voor agrarische doeleinden vanaf 1971 tot heden. Vanaf de luchtfoto's genomen in 2005-2007 zijn verschillende serres aanwezig op het terrein.
- Via de CAI zijn niet veel archeologische data gekend maar dit is mogelijk eerder te wijten aan een gebrek aan archeologisch onderzoek dan aan een afwezigheid van archeologische waarden. Door de geschiedenis van de omgeving te onderzoeken alsook enkele archeologische vondsten kon vastgesteld worden dat er reeds vanaf de steentijd menselijke aanwezigheid is geattesteerd in deze contreien. Wereldoorlog I heeft tevens veel sporen nagelaten in de onmiddellijke omgeving.

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kan niet met zekerheid gezegd worden of archeologische waarden in het plangebied aanwezig zijn. Het plangebied werd niet specifiek bij naam vermeld in de historische bronnen. Verwacht wordt dat de bodem vrijwel onverstoorde is door het gebrek aan bebouwing dat zichtbaar is op de historische kaarten en luchtfoto's.

Concluderend kan gesteld worden dat er een archeologische verwachting is vanaf de steentijden. Voor de steentijden is dit echter met een lage tot matige verwachting, doordat de kans op het aantreffen van bewoningssporen uit de steentijd in situ vrij klein is, vanwege de resultaten van de boorgegevens in het plangebied (AN ID 9535), maar het resultaat van het booronderzoek kan niet met zekerheid geëxtrapoleerd worden over de rest van het terrein dus blijft er een verwachting voor steentijd. Voor de metaaltijden is er een hoge verwachting vanwege vondsten die in de directe omgeving zijn gevonden (N 10670 en EV 911). Voor Romeinse en middeleeuwse sites is er een middelhoge tot hoge archeologische verwachting. Voor de nieuwe tijd is er een lage tot matige verwachting aangezien het plangebied in gebruik was als landbouwgrond, maar sporen uit de oorlog kunnen eventueel wel aangetroffen worden.

2.3.3 Synthesepan

Het onderstaand plan geeft de situering van het plangebied weer in correlatie met de bodem, hoogtemodel en de archeologie in de omgeving van het projectgebied.



Plan 21: Synthesepan, plan gebied op DHM, bodemkaart met CAI-waarden, GGA en archeologienota's (digitaal; 1:10000; 16.12.2020)

2.4 Besluit

2.4.1 Potentieel op kennisvermeerdering

Naast het inschatten van de archeologische verwachting, is het belangrijk om het potentieel op kennisvermeerdering van naderbij te bekijken. Dit wil zeggen dat geanalyseerd wordt in welke mate het uit te voeren onderzoek kan bijdragen tot concrete kenniswinst.

Indien er binnen het plangebied archeologische sporen of structuren aan het licht komen die dateren uit de steentijden, de metaaltijden, de Romeinse tijd, middeleeuwen en nieuwe tijd kan dit een grote kennisvermeerdering betekenen. In de omgeving van het onderzoeksterrein zijn al dergelijke sporen aangetroffen. Voor de metaaltijden, Romeinse tijd en middeleeuwen en nieuwe tijd zullen de bekomen resultaten een aanvulling betekenen op de reeds vergaarde kennis uit deze periodes. Hierdoor is het potentieel op kennisvermeerdering groot.

Om het potentieel op kennisvermeerdering in te schatten, wordt gekeken naar de geplande werken. Binnen het plangebied plant de initiatiefnemer de bouw van een serre. Een deel van het plangebied wordt afgegraven en een deel wordt opgehoogd met de afgegraven aarde. Voor het opgehoogde deel wordt op geen enkel moment de bestaande oppervlaktelaag / teelaarde weggenomen. Er wordt onmiddellijk opgehoogd. Bijgevolg mag ervan uitgegaan worden dat enkel het deel van het plangebied dat afgegraven wordt verstoord zal worden.

Concluderend kan gesteld worden dat er binnen het plangebied een zeker potentieel is op kennisvermeerdering. De geplande werken omvatten het noordelijke deel van het plangebied en reiken over grote oppervlaktes tot grote diepte onder het maaiveld. Deze zone is nog niet eerder bebouwd geweest. Daardoor is het mogelijk dat er nog archeologische waarden aanwezig zijn. Indien archeologische waarden aanwezig zijn, dan zullen deze verstoord worden door de geplande werken.

2.4.2 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Volgens de beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek is er onvoldoende informatie over de aan- of afwezigheid van een archeologische site. Het kennispotentieel kon onvoldoende bepaald worden. Verder vooronderzoek is nuttig en noodzakelijk in de afgebakende zone voor vervolgonderzoek, zichtbaar op Plan 22.

Het bureauonderzoek, bodemonderzoek, proefsleuvenonderzoek en opgraving (AN ID9535⁵⁷ en N ID10670⁵⁸ EV ID 911⁵⁹) hebben immers aangetoond dat de kans bestaat dat op het terrein aan de Hazewindstraat te Kortemark nog intacte archeologische waarden aanwezig zijn. De ligging van het plangebied geeft een verhoogde kans op de aanwezigheid van intacte archeologische waarden. Bijgevolg dringt verder archeologisch onderzoek in de vorm van een landschappelijk bodemonderzoek zich op binnen een beperkt deel van het plangebied.

⁵⁷ Massagé et al. 2018a

⁵⁸ OVERMEIRE & CREUTZ 2019

⁵⁹ FREDRICK & VAN HOECKE 2019

2.4.3 Keuze onderzoeksmethode

Tabel 3: Overzicht van de keuze onderzoeksmethode

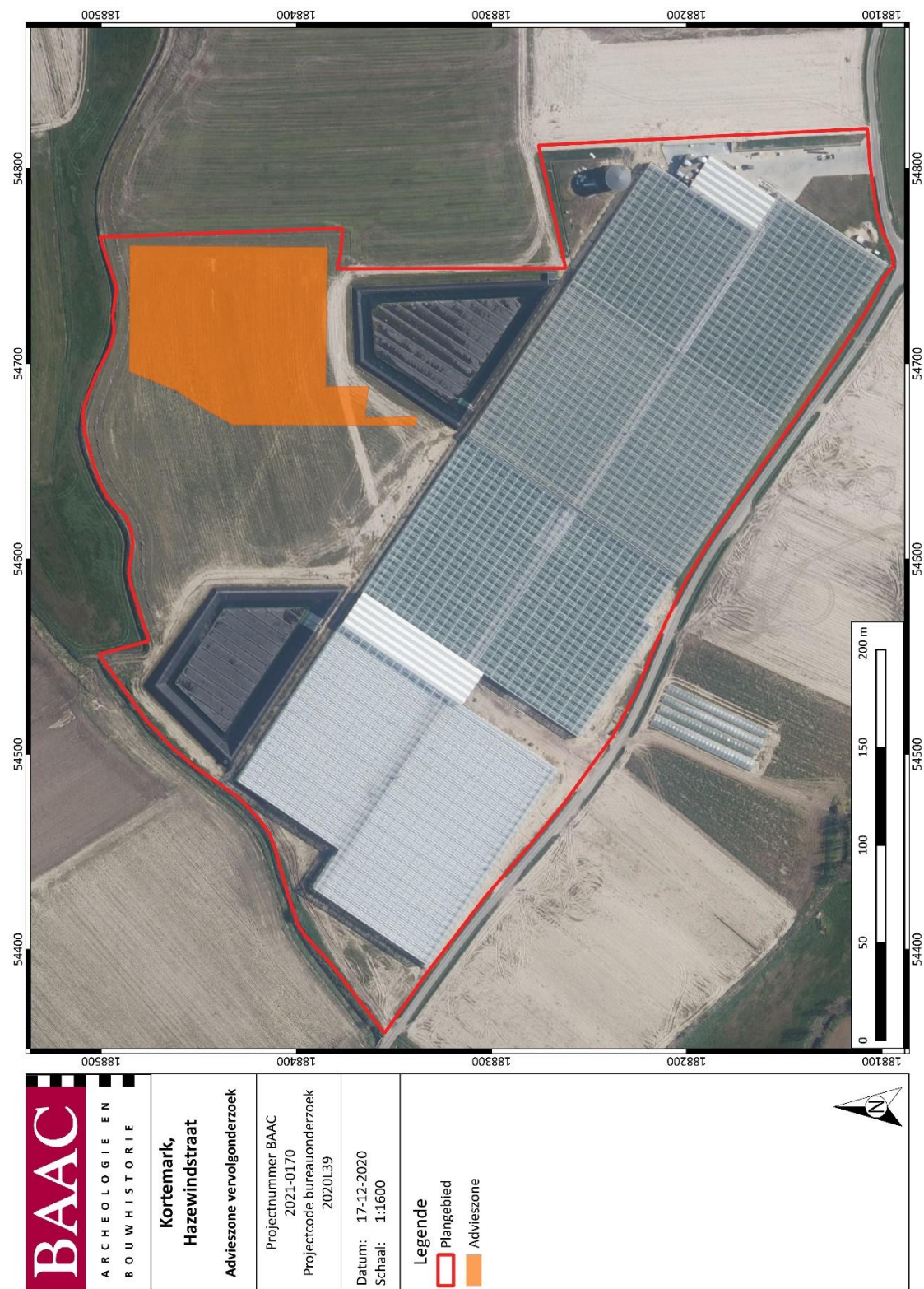
METHODE	MOGELIJK	NUTTIG	SCHADELIJK	NOODZAKELIJK	MOTIVATIE
GEOFYSISCH ONDERZOEK	JA	NEE	NEE	NEE	VERWACHTE SPOREN BESTAAN VOORNAMELIJK UIT GRONDSPOREN, BIJGEVOLG IS DEZE METHODE NIET NUTTIG OM TOE TE PASSEN
VELDKARTERING	NEE	NEE	NEE	NEE	DE STAAT VAN HET TERREIN LAAT GEEN VELDKARTERING TOE. DIT GEEFT GEEN INFO OVER DE AANWEZIGHEID VAN EEN MOGELIJK SITE, ENKEL OF ER MATERIAAL AANWEZIG IS UIT EEN BEPAALDE PERIODE.
LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK	JA	JA	NEE	JA	DIENT TE GEBEUREN OM DE STAAT VAN DE BODEM NA TE GAAN EN OM TE BEPALEN WAAR HET ARCHEOLOGISCH NIVEAU ZICH BEVINDT EN OM HET STEENTIJD POTENTIEEL TE BEPALEN
ARCHEOLOGISCH BOORONDERZOEK	JA	MISSCHIEN	NEE	MISSCHIEN	AFHANKELIJK VAN DE RESULTATEN VAN HET LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK. INDIEN GAAF BODEMPROFIEL DIENEN DEZE BORINGEN UITGEVOERD TE WORDEN OM HET STEENTIJD POTENTIEEL NA TE GAAN
PROEFPUTTEN-ONDERZOEK STEENTIJD	JA	MISSCHIEN	NEE	MISSCHIEN	AFHANKELIJK VAN DE RESULTATEN VAN VOORGAANDE ARCHEOLOGISCHE BORINGEN
PROEFSLEUVEN/PROEFPUTTEN ONDERZOEK	JA	MISSCHIEN	NEE	MISSCHIEN	AFHANKELIJK VAN DE RESULTATEN VAN HET LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK

In eerste instantie is verder onderzoek door middel van een landschappelijk bodemonderzoek noodzakelijk om het potentieel van het plangebied nauwkeuriger te bepalen. Indien na het landschappelijk bodemonderzoek blijkt dat de bodem intact is en de archeologische lagen zijn bepaald, komt het in aanmerking voor archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem, namelijk archeologische boringen enerzijds en proefsleuvenonderzoek anderzijds. De archeologische boringen hebben als doel steentijdsites op te sporen terwijl proefsleuven eerder geschikt zijn om sporensites in

kaart te brengen. Hoe dit in de praktijk omgezet wordt, wordt verder toegelicht in het bijhorende Programma van Maatregelen.

2.4.4 Afbakening onderzoeksterrein

Verder onderzoek in het plangebied moet enkel gebeuren in de zone waar voor de geplande werken grond wordt afgegraven. Dit betreft het oostelijk deel van de zone waar de nieuwe serre komt. De onderzoekszone voor verder onderzoek is ca 8.940 m² groot en afgelijnd in oranje op onderstaand plan.



Plan 22: Plangebied met afbakening van de zone verder onderzoek (digitaal; 1:1; 17.12.2020)

3 Samenvatting

Naar aanleiding van een aanvraag bij een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen werd door BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota met verder vooronderzoek in uitgesteld traject opgesteld. De initiatiefnemer plant binnen het plangebied de bouw van een serre.

Het doel van deze archeologienota was het inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied en het opstellen van een Programma van Maatregelen voor een (eventueel) vervolgonderzoek. Gebaseerd op de resultaten van het uitgevoerde bureauonderzoek wordt in eerste instantie op het terrein verder archeologisch onderzoek zonder ingreep in de bodem aanbevolen.

Voor het bureauonderzoek werd gebruik gemaakt van de beschikbare bodemkaarten, geologische kaarten, historische kaarten en archeologische gegevens. Op deze manier kon een inschatting worden gemaakt van het onderzoek potentieel van het plangebied. Aan de hand van bodem- en aardkundige gegevens kon een specifieke verwachting ten aangaan van de archeologische waarden op het terrein worden vastgesteld. Het bureauonderzoek toonde aan dat het plangebied waardevolle archeologische resten zou kunnen bevatten minstens vanaf de steentijden tot en met de nieuwe tijd.

Uit de resultaten van het bureauonderzoek bleek dat een deel van de werken waarvoor een vergunning moet worden aangevraagd een impact zal hebben op het eventueel aanwezig archeologisch erfgoed. Dit deel van het plangebied is volgens het historisch kaartmateriaal steeds onbebouwd gebleven. De kans is hier dan ook reëel dat archeologische sporen bewaard zijn gebleven, die bovendien potentieel erg waardevol kunnen zijn en nieuwe inzichten kunnen bieden in oudere bewoningsfases van het plangebied.

Bij deze archeologienota wordt in eerste instantie een advies tot een landschappelijk bodemonderzoek van het terrein gegeven. Indien blijkt dat de bodem in de geselecteerde onderzoekszone nog intact is, dient verder onderzoek in de vorm van archeologische boringen en/of proefsleuven uitgevoerd te worden. Het vervolgtraject en de voorwaarden hierbij worden uitgeschreven in het bijhorende Programma van Maatregelen.

4 Lijsten

4.1 Figurenlijst

Figuur 1: Booronderzoek 2018 in het plangebied.....	6
Figuur 2: Proefsleuven onderzoek allesporenkaart	7
Figuur 3: inplantingsplan.....	11
Figuur 4: Inplantingsplan met aanduiding van de ophogingen en afgravingen	12
Figuur 5: Terreinprofielen A-A en B-B (gele lijn bestaand niveau, groene lijn toekomstig niveau)	13
Figuur 6: Hoogteverloop terrein	19
Figuur 7: Kenmerken van de quartairgeologische kaart betreffende het plangebied	22
Figuur 8: Detailuitsnede Belgische luchtfoto 9 oktober 1918, vier schuttersputten zijn met rood omcirkeld. Op de luchtfoto zijn ook verschillende bomkraters zichtbaar (bron: KLM-MRA).....	36

4.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 09.12.2020)	2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 09.12.2020)	3
Plan 3: Plangebied op orthofoto (digitaal; 1:1; 09.12.2020)	8
Plan 4: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting op orthofoto(digitaal; 1:1; 16.12.2020)	10
Plan 5: Plangebied met toekomstige serre op orthofoto (digitaal; 1:1; 16.12.2020)	10
Plan 6: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) met waterwegen (digitaal; 1:1; 09.12.2020)	17
Plan 7: Plangebied en hoogteverloop op het DHM (digitaal; 1:1; 09.12.2020)	18
Plan 8: Plangebied op de tertiairgeologische kaart (digitaal; 1:50.000; 09.12.2020)	21
Plan 9: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000 (digitaal; 1:50.000; 09.12.2020)	21
Plan 10: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (digitaal; 1:20.000; 16.12.2020)	23
Plan 11: Plangebied op de Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 16.12.2020)	26
Plan 12: Plangebied op de Vandermaelenkaart (analoog; 1:20.000; 16.12.2020)	27
Plan 13: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen (analoog; 1:2500; 16.12.2020)	27
Plan 14: Plangebied op de Poppkaart (analoog; 1:1.250-1:7.500; 16.12.2020)	28
Plan 15: : Plangebied op luchtfoto uit 1971 (digitaal; 1:1; 16.12.2020)	29
Plan 16: Plangebied op luchtfoto uit 2005-2007 (digitaal; 1:1; 16.12.2020)	29
Plan 17: Plangebied op luchtfoto uit 2015 (digitaal; 1:1; 16.12.2020)	30
Plan 18: plangebied op luchtfoto 2017 (digitaal; 1:1; 16.12.2020)	30
Plan 19: plangebied op de meest recente luchtfoto (digitaal; 1:1; 16.12.2020)	31
Plan 20: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart (digitaal; 1:1; 16.12.2020)	34
Plan 21: Synthesepan, plan gebied op DHM, bodemkaart met CAI-waarden, GGA en archeologienota's (digitaal; 1:10000; 16.12.2020)	38
Plan 22: Plangebied met afbakening van de zone verder onderzoek (digitaal; 1:1; 17.12.2020)	42

4.3 Tabellenlijst

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	32
Tabel 2: (Archeologie)nota's en/of eindverslagen in de regio	35
Tabel 3: Overzicht van de keuze onderzoeksmethode	40

5 Bibliografie

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2020. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0)*, Brussel. Available at: https://www.onroerenderfgoed.be/sites/default/files/2019-03/CGP_V4_geen_TC_20190322.pdf.
- AGIV, 2020a. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogte Model.
- AGIV, 2020b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootschalig Referentiebestand (GRB).
- AGIV, 2020c. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, kleinschalig, zomeropnamen, kleur, 1971, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2020d. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, 2017, Vlaanderen.
- AGIV, 2020e. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2020f. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, zomeropnamen, kleur, 2005-2007, Vlaanderen.
- AGIV, 2020g. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, zomeropnamen, kleur, 2015, Vlaanderen.
- AGIV, 2020h. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- CAI, 2020. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.
- DOV VLAANDEREN, 2020a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2020b. Databank Ondergrond Vlaanderen, neogeen/paleogeen (tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2020c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- FREDRICK, K. & VAN HOECKE, H., 2019. *Eindverslag: Opgraving Kortemark Hazewindstraat*, Gent.
- GEOPUNT, 2020a. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2020b. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2020c. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at:

<http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2020d. GEOPUNT VLAANDEREN: Popp-kaart Vlaanderen (1842-1879). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2020e. Toelichting: Atlas Der Buurtwegen (1843-1845).

GEOPUNT, 2020f. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854).

IOE, 2020. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroenderfgoed.be>.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2020a. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2020b. Toelichting: Popp kaart (1805-1879).

Massagé, L., DE WITTE, A. & PAWELCZAK, P., 2018. *Archeologienota Kortemark Hazewindstraat*, Gent.

OVERMEIRE, J. & CREUTZ, M., 2019. *Nota Kortemark Hazewindstraat, BAAC Vlaanderen Rapport Nr. 1056*, Gent (Mariakerke). Available at: <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/10670>.